

POSESTRIMSTVO.

STANKO MAJČEN.

»Hvala Vam... Moram k Šani. Ali greste z menoj?«

Trepalnice na očeh, svilene, dolge, na koncih mogočno vzvihnjene trepalnice, roke v naročju, bele, bisernobeke roke — molk.

»Na stopnicah ni luči, to je res... ali greva skupaj?«

»Nel!«

To je zadrega. Čista, pristna, rdeča zadrega. Kakor gozdna jagoda pod praprotom, ko jo ugledaš in ugleda ona tebe —

Vržem klobuk na mizo in sedem.

»Tedaj kaj, kako... Kako dolgo že — sta si navzkriž?«

»Ni me užalila, nisem je užalila jaz. To tako pride nepoklicano pri njej in traja osem dni... Pa če že hočete vedeti vse, sitnež: Kadarkoli potrkam tam, mi pride odpirat sama in na prvi besedi poznam, da sem ji dobrodošla. Tisti prvi izraz na licu, in kako stopi k meni in kako me spremi v sobo — to je skrivnost le dveh oseb, ki se ljubita popolnoma. Saj ni treba, da mi kaj reče v pozdrav. Kako seže po kljuki, kako odpre vrata — na tem je. Zakaj to je duša, ki jo poznam in ki jo iščem v teh pustih časih...«

Včasih sediva na zofi, včasih leživa na postelji; ona zaspí, saj ji gledam v obraz in se zamislim... ali zaspim jaz in ona se me oklene, da bi mi videla v sanje, da bi se tudi njej zatisnile oči... Vsaka ima troje otrok. Ali nikoli ne govori o njih. Deca spava. Kakor noč črna pred oknom, ki nikogar ne briga... Dečica sladka, sladko spavaj, breme neznansko! — O čem gre beseda? To se Vas pravzaprav nič ne tiče. Skrivnosti ni, ker ni skrivnosti v ženskah, ki že nad tri leta žive same. Neizmerna samota, praznina, smrt — to je vsa tajina najinih pogovorov. Kadar je kupila lepe čevlje, mi jih pokaže, kadar sem prejela pismo od nepričakovane strani, pismo z očitki seveda, ji ga berem... To je vse; in bolečine: glavobol, vročica, grenko nepočutje, neblaža hrana... Ah, kako enostavno je življenje, kako brutalno suhoparna in navadna je vojska! — Pred tremi dnevi potrkam zopet. Fantič pride odpirat. »Kje je mama?« V sobi. Tu moram povedati, da se je že fantiču, njenemu ljubljencu, poznalo nekaj, nekaj nedoumnega, neodkritega, tujega...

V sobi stoji ona pred pijanom in se ne okrene.

»Šana!«

Nič.

»Kako živiš?«

»Tako.«

Sedem in čakam, da se premisli.

Ona stoji pred pijanom, s hrbotom obrnjena proti meni, in lista.

Najdražjo bluzo je oblekla, tisto z bruseljskimi čipkami, in glej, zapestnico s smaragdnom si je nateknila na roko. Kako bele, bisernobeke so njene roke, kako se polt blešči!

Gledam ji... v hrbet in počasi, počasi se zavem, kdo je ona in kdo sem jaz.

Še zbogom! si ne upam reči. Neslišno vstanem in se zmuznem ven. Zopet fantič zapre vrata za menoj: v njegovih očeh, v globokih očeh njenega ljubljenca, stoji zapisano vse!

Ali naj še pojasnim, kar se pojasniti ne da?

Na pijanu so stale razgrnjene note: Pesem brez besed, Peter Čajkovski, opus... To je vse, kar se v takem slučaju da povedati...«

PRI HRASTOVIH.

DRAMA V TREH
DEJANJIH.

KSAVER MEŠKO.

Godi se v večji vasi na Spodnjem Štajerskem koncem preteklega stoletja. — Med 1. in 2. dejanjem trije mesci, med 2. in 3. ena noč.

O se be.

Hrast, velik posestnik in trgovec z vinom.

Lojze, | sina.

Tone, |

Anica, hči.

Stara Mica.

Tilika, njena vnukinja.

Strelec, bogat kmet.

Tončka, njegova hči, Tonetova žena.

Malčeva Francka, bivša dekla pri Hrastu.

Malec, njen oče.

Tine, pastir pri Hrastu.

Zefa.

PRVO DEJANJE.

Velika soba pri Hrastovih. Ob vhodu na steni, precej visoko, majhen škropilnik za blagoslovljeno vodo, v kotu kmetska peč; ob peči naokrog klop. V levi steni duri v stransko sobo. Ob njih lava z nastavkom. Skozi steklena vratca nastavka je videti večje in manjše steklenice in čaše. Proti drugemu kotu miza, okoli nje stoli. V kotu za mizo razpelo in podobe svetnikov. Na oknih posode z rožami. Na polici okna vrč vode; tik vrča pastirska torbica iz hodnega blaga. Na steni za durmi ozka prečnica z vrsto klinov. Na klinih visita dve suknji. Na steni ob vhodu v stransko sobico kmetska ura.

Prvi prizor.

Mica (sili z obzirno prijaznostjo razburjeno Francko na klop ob mizi, na kateri leži star molitvenik). Sedi, Francka, in mi povej vse lepo po vrsti in mirno.

Francka. Mirno vse to povedati, je težko, babica. Že da moram pripovedovati, kako hudo je, kako me je sram. A ko druge pomoči ni. (Sede, položi roke do kolcev na mizo, zre obupno predse.)

Mica. Le vse mi povej, Francka. Kakor pri spovedi mi povej. Če kdo na svetu ne, jaz te ne bom obsojala, ne te kregala.

Francka (jo hvaležno pogleda). To sem si rekla tudi sama. Zato sem se upala zateči k vam, edino k vam, babica.

Mica. In morebiti ti bo vendar mogoče kako pomagati.

Francka (pomišlja). Ne vem. (Odmaje počasi z glavo, bolešno.) Ni pomoči več zame. (Si zakrije oči.)

Mica. A vsaj srce si olajšajš.

Francka. To upam tudi sama. Kako težko sem nosila to breme ves ta čas! Komu bi se naj bila tudi razodela? — Dokler sem bila srečna, vesela, lehkomišeln, sem imela prijateljic vsenaokoli. Zdaj ne najdem nobene, ki bi se ji mogla razodeti, ji potožiti svojo nesrečo in svojo — sramoto. (Povesi glavo.)

Mica. A da nisi povedala materi!

Francka. Mati trpijo itak dovolj ob kopi otrok — sedem jih je še doma — in ob očetu. Poznate očeta, kako so strogi in ostrzi z vsemi, z materjo in deco. Neusmiljeni, bi skoro rekla.

Mica. Poznam, vem. In prav to me skrbi... Pa ne slutita nobeden, ne oče, ne mati?

Francka (se skloni nad mizo; sram jo je). Mati menda. Tako čudno me opazujejo zadnje čase, dasi skrivam in prikriavam, kar morem.

Mica. Ne vem, če delaš modro. Prej ali slej morajo itak izvedeti.

Francka. Ne upam, ne morem povedati. Saj bi jih to umorilo.

Mica. Veselilo jih gotovo ne bo. Umorilo pa tudi ne, bi rekla. — Teži me, ker mi je mati tako naročevala, naj pazim nate. Obljubila sem, in je bila mirnejša. Pa sem slabo spolnovala svojo obljubo.

Francka. O, dobro, dobro, babica. Skrbeli ste, brigali se in pazili dovolj. Da se je tako zgodilo, niste krivi vi.

Mica. Ne vem, če sem brez greha. A povej mi odkrito, kako je bilo.

Francka. Bom, čisto odkrito. Zdaj skrivati in prikrievati itak nič ne pomaga. In da vam vse povem, sem prišla. (Pomišlja.) Sama ne vem, kje in kako naj začnem. Mislim, da je bil začetek v moji nečimurnosti. (Žalostno.) Bridko še zdaj pokorim za njo.

Mica. Kako to?

Francka. Pri Dolinarju, trgovcu pri cerkvi, sem videla nekoč krasen židan robec. Vprašala sem po ceni — mnogo predrag je bil zame. Ni pa mi več šel iz spomina.

Mica (zamišljeno). Obleke si za silo imela.

Francka. Imela, babica. A tisti robec me je vso zmešal. Kadarkoli sem šla k maši, me je kar s sito vleklo k Dolinarju. In tu doma me je pregnal. Pri delu se mi je sredi vseh drugih misli kar na lepem zbleščal pred očmi — v vseh tistih prelepih mavričnih barvah, ki se je svetil in bleščal v njih, kadar ga je pregibal Dolinar v prodajalni, ob oknu kje, v lepi svetlobi in v svetlih solnčnih žarkih. Če sem se v noči prebudila, so mi zažarele iz teme tiste prelepe, vabeče barve. Oči sem morala zatisniti, tako se je lesketalo pred menoj. Še z zaprtimi očmi sem ga videla.

Mica (tiho očitajoče). Za en robec toliko misli, toliko nemira!

Francka (proseče). Babica, tudi vi ste bili mladi.

Mica (vzdihne). Bila, bila — saj te razumem. In ker si zrastle v samem siromaštvu, te je mikala ta skušnjava tem bolj. Poznam to. In kako je bilo dalje?

Francka. Prav tedaj, ko mi je noč in dan rojil ta robec po glavi, se je zgodila tista nesreča. Neke nedelje popoldne je bilo — predpoldnem sem bila spet postajala

pred Dolinarjevo prodajalno in mislila na robec. — Prišla sem iz vasi in sem šla v nadstropju mimo gospodarjeve sobe. Dveri so bile le priprte. Glasno smrčanje se je slišalo iz sobe. »Gospodar je prišel spet pijan domov in spi,« sem pomislila in sem previdno odprla dveri. Res je ležal napol oblečen na postelji. Na mizi je stala prazna litrska steklenica; ob steklenici pa po mizi razmetan cel kup papirnatega in srebrnega denarja, zraven še velika mošnja, odprta, napol natlačena z bankovci. — Tedaj me je zmagal satan: »Vzemí in si kupiš robec. Kaj pa ve pijanec, koliko je imel.« Sama nisem vedela, kdaj sem vstopila. (Obmolkne; zre zamišljeno, potrto predse.)

Mica. Nadaljuj!

Francka. Šele ko sem držala kup bankovcev v roki, sem se zavedla. »Kradem!« me je spreletelo kakor mravljinici. A v istem hipu se mi je zbleščal pred očmi spet robec, kakor bi se prelivalo samo zlato v solnčnih žarkih pred menoj. — »Kaj pa se to pozna gospodarju, ti pa kupiš robec!« mi je zašepetalo nekaj na uho na glas skoro, da sem se še bolj prestrašila.

Mica. Tvoj angel varuh in satan sta se borila za tvojo dušo.

Francka (žalostno). Zdaj vem to, tedaj nisem. — Oglledala sem se, pa nikočar nikjer. Ozrla sem se na gospodarja: smrčal je še vedno kakor v najhujši pijanosti. To mi je dalo pogum. Naglo sem stopila proti durim — kar se nenadoma dvigne gospodar in zastrmi s široko odprtimi očmi v mene. (Umolkne, kakor da jo še zdaj plaši in peče tisti pogled.)

Mica. In?

Francka. Tako sem se prestrašila, da mi je denar padel iz rok. Zbežala bi rada, pa nisem mogla z mesta. Kakor k tlom prikovana sem stala pred odprtimi dvermi. (Umolkne.)

Mica (po daljšem molku). In on — gospodar?

Francka. Nekaj časa me je molče gledal. Nato se je poltiho nasmel. — »Tako — kradeš? Mlada tatnica — a lepa tatnica. Počaj malo, da se pomeniva o tem denarju, čigav da je.« — Tako nekako je govoril; vmes pa se je smejal poltiho, a tako strašno in ogabno, da mi je ledenela kri v žilah. Še danes slišim tisti satanski smeh; ponoči, v spanju ga slišim, in planem pokoncu. (Umolkne, razburjena vstane.)

Mica. In potem?

Francka. Preden sem se zavedla in mogla zbežati, je bil pri meni. Kakor s kleščami se me je oklenil s svojimi velikimi rokami, me dvignil, nesel me na posteljo. Zastonj sem se branila. (Sede, se nasloni s komolci ob mizo, zakrije lice z rokami, s silo duši jok.)

Mica (sočutno). Ubožica! Drago si plačala svojo lehkomišelnost.

Francka. Od tedaj sem bila v njegovi oblasti. Poznate dovolj njegovo divjost in brezsrčnost. (Bolno.) Ko bi me bil tiral precej pred sodnika, in bi me obsodili za leto ali še dalje v ječo, bolje bi bilo za me.

Mica (premišljuje). Tako je bilo? A jaz slepa in kratke pameti sem si ubijala glavo, zakaj si se naenkrat tako spremenila.

Francka. Kako se ne bi! Saj nisem imela več mirnega trenutka.

Mica. Sreča, da si šla iz hiše. Ali ti je rekel sam, naj greš?

Francka. O ne. Pri spovedi so mi rekli, da moram iti. On je branil, grozil, da me izroči sodniji. A tako strašno je bilo to življenje, da se nisem več bala ne sodišča, ne ječe. Tudi sramota, da sem tatica, bi me bila žgala manj kot me je tista skrivna sramota. A zdaj bo prišla tudi ta na svetlo.

Mica. Potrpi, Francka. Če si grešila, moraš vzeti tudi pokoro nase.

Francka. Saj jo bi. A starši!

Mica. Bodo morali tudi potrpeti.

Francka. Siromaštvo je doma. Sedem otrok — zdaj naj redijo še moje dete.

Mica. Za tega bo moral poskrbeti pač on.

Francka (se zdrzne od gnusa, pomolči). Ljubše bi mi bilo, da ne. Preveč sovražim tega človeka, da bi kaj vzela od njega.

Mica. Ne pravim, da ne čutiš prav. A otrok zaradi tega ne sme trpeti.

Francka. Nesrečen dan, ko sem prišla v to hišo.

Mica. Ni bil nesrečen le ta in ne le za tebe.

Francka. Vem, da ni sreče v ti hiši, je nikoli bilo ni in je ne bo, ker je biti ne more. A da sem bila ravno jaz tako nesrečna in sem morala priti sem!

Mica. Ni bila le tvoja krivda. Krivi so bili tudi starši. (Od zunaj se zasliši glas piščalke.)

Francka (jokaje). Za te me skrbi najhujše. Kako bodo trpeli, ko spoznajo. Oče so upali, da kaj prislužim in jim pomagam. (Bridko.) Zdaj sem prislužila!

Mica. Pa stopim jaz k njima in jima z lepim povem, kako in kaj, in da ti nisi toliko kriva.

Francka (sklepa roke). Prosim, prosim, babica, storite to. Saj me je samo to upanje, da mi morda vi pomagate, gnalo sem. Sicer ne bi nikoli več prestopila praga te hiše. (Glas piščalke se sliši glasneje.)

Mica. Prav, da si prišla. Tudi jaz nisem brez greha pri vsi nesreči. Zato je tem bolj moja dolžnost, da ti pomagam. (Vstane, pogleda skozi okno.) Tine prihaja.

Francka (naglo vstane). Jaz moram pač iti. Itak ne bo prav, če me je opazijo, da sem bila tukaj. (Stopata obe proti durim.)

Mica. A kam bi naj šla? Bodi mirna in nosi, kar se spremeniti ne da. Srečno hodi, Francka.

Francka. Zbogom, babica. Bog vam povrni vašo dobroto.

Mica (ji odpira duri). Malo je. Zbogom. Srečno hodi. (Stopa počasi nazaj proti mizi. Glas piščalke zunaj umolkne.)

Drugi prizor.

Mica (postoji sredi sobe, zre zamišljeno skozi okno za odhajajočo, važno pokimava). Tako je torej to! (Gre počasi proti mizi.) Zato sem imela preteklo noč tako čudne sanje. In vendar ni bila le zmeta, ampak je rajna gospodinja v resnici hodila po hiši. Pred vsako nesrečo pride nazaj in straši. (Sede za mizo.) Bog, Bog — kaj vse še bo pri nas? (Odpre molitvenik, vzame iz njega velike stare naočnike, jih počasi natakne, se pripravi, da bi brala iz molitvenika. Zamišljena se ozre večkrat čez knjigo po izbi.)

Tretji prizor.

Tine (vstopi s piščalko v roki. Sede na klop ob peči, preizkuša piščalko. Vmes pogleda zdaj zdaj na staro, odmajava z glavo. Čez dalj časa nevoljen). Kako le morete

naprej in naprej brati in moliti, babica? Sama molitev vas je.

Mica (povesi molitvenik na mizo). Tebe pa samo igranje. Tudi tebi ne bi škodovalo, če bi časih kaj čital.

Tine (poigrava in prebira s prsti po piščalki, kakor bi piskal; hudomušno). Nedelja je, babica. V nedeljo je prepovedano delati.

Mica. Igrati in piskati pa ne, kaj, Tine?

Tine. Gotovo ne. Saj še v nebesih angelci vedno igrajo — na gosli, harfe in piščalke. V nebesih pa je veden praznik, pravijo.

Mica (mleje). Si pač otrok, Tine. Da se ti le ne bi vtepalo v življenju, ker misliš le na muziko in na igre.

Tine. Predpoldne sem molil. Sploh¹ pa vendar ne morem. (Veselo zapiska.)

Mica (se ozira z dolgim, zamišljenim pogledom po sobi. (Važno). Sploh bi bilo treba moliti, Tine, sploh. Posebno pri nas.

Tine (postaja pozoren). Kako da ravno pri nas?

Mica (razmišlja nekaj časa, potem skrivnostno). Da bi pregnali strahove iz hiše.

Tine (povesi piščalko na kolena). Strahove? Torej vendarle straši pri nas?

Mica (prikimava). Straši, straši.

Tine. Se mi je itak zdelo. Edino dobro je, da tako trdno spim. A vendar — kako pa pravzaprav straši, babica?

Mica (zamišljena, tiše, bolj sama sebi). Greh je, ki straši pri nas. (Glasneje.) A ti, otrok, tega ne razumeš.

Tine (užaljen). Kaj da ne? Strahov da ne bi razumel? (Zase.) Torej vendarle res. A čujte, babica — (Duri se naglo odpro. Tine umolkne sredi stavka in pogleda proti vratom.)

Četrty prizor.

Tilika (privihra v prazniški obleki v sobo. Razgreta, vznemirjena. Naglavni robec ima razvezan, da je lep, polni vrat odkrit. Krož vratu ji visi svetla veržica, na njej svetinjica. Z žepnim robcem si pahlja hlad v razgreto lice).

Tine. Kakor vihra pride, vedno kakor vihra.

Tilika (ga pogleda po strani, zamahne omalovažujoč proti njemu, se nasmehne). To je vročina. Kakor v peči.

Mica. Kje pa si spet bila? Saj vsa goriš.

Tilika. Na vasi, pri Veseliču. Malo veselji smo bili, nedelja je.

Mica (vzdihne). Veseli ste bili!

Tine (zaničljivo zamahne s piščalko; zbadljivo). Saj je Hrastova Tilika vedno vesela, v svetek in petek.

Tilika (napol dobrohotno, napol jedko). Pa bi naj jokal? Solze bi naj pretakala v petek in svetek, kaj ne, mali Hrastov Tinček?

Tine. Pri Veseliču se je naveselila in naplesala. doma pa sitnosti stresa.

Tilika (vedno dobrohotno, posmehljivo). Briga te! Kaj pa ti veš o plesu, otročiček!

Tine. Zato pa ti tem več, gospodična princesinja.

Tilika. Ti, Tinasti, lepo tiho bodi, da me ne ujeziš. Nedelja je, lep dan, ne bi se rada jezila.

Mica (ki ju je ves čas zamišljena opazovala, počasi, s poudarkom). Na Tineta se ti ni treba. Sama na se se bi!

Tilika. Babica, pridigo sem slišala že predpoldne v cerkvi. Še zelo dolga je bila danes: o desetih devicah.

¹ Sploh, panonsko = zmerom.

Mica. Nalašč za te. A nikar ne misli, da si med petimi modrimi.

Tilika. Uh, kakšni ste!

Tine (oponaša). Uh, kakšna si!

Tilika. Tiho bodi, otročiček. (Stopi k oknu, vzame vrč.) Žejna sem: vročina je, da bi človek zgorel. (Pije.)

Mica. Ne pij, ko si pa vsa vroča.

Tilika (postavlja vrč nazaj na okno). Če sem pa žejna.

Tine. Pa pri Veseliču nisi nič pila?

Tilika (kljubovalno-veselo). Pila, pila, otročiček. Sladko vince. Pa sem po njem le še bolj žejna.

Mica. Veselja si žejna, veselja. Pa se ga boš morebiti še na smrt napila.

Tilika. Ah, same pridige vaju so. Kar grem, če ste taki puščobi.

Mica (resno). Nikamor ne pojdeš! (Pogleda na uro.) Polštirih bo, Tine. Treba bo gnati na pašo. Kje imaš torbico?

Tine. Tam na oknu je.

Mica. Vzemi jo. Takoj ti vrežem kruha. (Sname naočnike, si obriše oči, vstane, gre na sprednjo stran mize, odpre miznico, vzame iz nje pol hleba kruha, odreže precejšnje zagozdo.) Tukaj imaš.

Tine (je med tem vzel z okna torbico in si jo obesil čez ramo. Vzame kruh). Bog plačaj, babica.

Mica. Pa si boš sam odvezal krave, ali ti naj gre Tilika pomagat?

Tine (zbočki pomeri Tiliko). Takšna naj gre v hlev? Saj je naščeperjena kakor kraljična Zlatolaska v pravljicah.

Tilika (dobrovoljno se smeje). Ti pa si oblečen kakor pač Tinček-pastirček.

Tine. Pa me nisi oblekla ti. Pošteno sem si prisluzil svojo obleko. Če le ti svojo tako.

Mica (osorno). Ali bota tiho! Nedelja je, svet dan, pa nič ko pričkanje in zbadanje. (Prijazneje fantu.) Le pojdi. Saj veš, da te ima Tilika rada. A časih je kakor poper — Bog pomagaj!

Tine. Res, res — Bog pomagaj in vsi svetniki, da bi naša Tilika postala kdaj pametna.

Tilika. Za se prosí Boga pameti, za se, Tinček-pastirček.

Mica. Tiho bodita. Napravi se, Tine.

Tine. Sem že pripravljen. Le pil še bom, tudi mene bo peklo zunaj. (Vzame vrč, nagne, pa naglo odtegne. Izpljune.) Fuj, kako je postana in mlačna.

Mica. Pa se napiješ zunaj pri studencu.

Tine. Kako je le mogla piti to mlakužo Tilika?

Mica. Tako polno glavo ima norij, da niti ne čuti, kaj pije. Če se le ne bo še kdaj prenapila.

Tilika (veselo). Morda utopila? Kaj?

Mica. Se ne ve. — (Tinetu, ki že odpira dveri.) Počakaj, Tine, poškopim te, pa greš.

Tine. Pa me le, babica.

Mica (pomoči prst v škropilnik, ga poškopri, počasi slovkaje). V imenu Očeta in Sina in sv. Duha. Amen. — Tako, zdaj pa že lahko ideš. Pa lepo pazko imej na živino.

Tine. To veste, da bom. Sem še vedno. Pa zbogom ostanita. (Počasi odhaja. Mica zapre duri za njim.)

Peti prizor.

Mica (stopa počasi proti mizi. Sredi sobe se ustavi in se okrene proti Tiliki, ki je med tem sedla na klop pri peči, ko je poprej snela ruto z glave in jo obesila čez stol ob mizi). Tako, zdaj bi bili sami.

Tilika (molči. Otira si lice in vrat z žepnim robcem).

Mica. Punca¹, kolikokrat sem te že svarila in učila. A kakor bi govorila mrliču: ne sliši nič, ne vidi nič.

Tilika. Ah, že spet!

Mica. Reci rajši: »Hvala Bogu, da spet!« Saj bi komaj bilo, če bi ti govorila in pridigala od jutra do večera vsak dan, ne samo ob nedeljah.

Tilika (nestrpno). Vsako veselje mi pokvarite s svojo čmerikavostjo in godrnjavostjo.

Mica. Ti pa si boš s svojo lehkomišelnostjo pokvarila vse življenje.

Tilika. Kaj pa sem vam vendar spet storila?

Mica (žalostna). Kaj sem vam storila — kaj sem vam storila! Vedno ponavljaš to, kadarkoli te svarim. Ali me naj ubiješ, da boš res kaj storila?

Tilika. Vi bi mene brž z veseljem.

Mica. Ubijaš se le sama, nesrečna deklina.

Tilika (nevoljna; porogljivo). Kajpada! Če pravite, bo že tako.

Mica (oponaša). Kajpada! — Kajpada! — Kakor veša se zaganja v plamen, da se bo osmodila in pogubila. Pa se še norca dela iz starega človeka.

Tilika (si tišči ušesa). Sveta Mati božja!

Mica (pristopi k njej, seže po svetinjici). Odkdaj pa imaš to veržico in svetinjico?

Tilika (poseže urno z obema rokama k vratu, skuša skriti veržico in svetinjico). Kaj da me hočete vedno vso previzitirati!

Mica. Seveda nimam pravice! Sem pač sitna starka. Kaj to, če sem mati tvoje matere!

Tilika (mileje, hoteč starko potolažiti). Saj vendar veste, da ukradla nisem.

Mica. A tisti, ki ti take čenčarije daje, hoče ukrasti tvojo dušo. (Jo prime za roko.) In prstan tudi spet nosiš?

Tilika. Praznik je. Če ga na praznik malo natakem, mi menda ne bo roka zgorela.

Mica. Da ti le ne bi kdaj gorela duša! Deklina, ti uganjaš vse drugačne nego tvoja mati v tvojih letih.

Tilika. Kaj pa, za sveto božjo voljo? Ali naj grem v kloster?

Mica. Ni treba. A imej usmiljenje sama s seboj in z nesrečno svojo materjo.

Tilika. Pustite jih spat v miru, babica.

Mica. Jaz jo že pustim. A ti ji ne daš miru in pokoja niti v grobu.

Tilika. Jaz?!

Mica. Ti. S svojo lehkomišelnostjo jo žališ še tja v večnost.

Tilika (obupno). Neusmiljeni ste, babica.

Mica (mehkeje). Glej, dete, hočem ti le dobro. Zato te prosim: ubogaj me, varuj se!

Tilika (napol jokaje). Kaj pa vendar hočete od mene?

Mica (ji položi roko na ramo, mehko). Glej, Tilika, dekle v tvojih letih mora imeti vendar nekaj ponosa.

Tilika. In jaz ga nimam?

¹ Panonsko pravzaprav: puca.

Mica. Ne rečem, da ne. Imaš ga, a na napačno stran. Kjer bi ga morala imeti, ga nimaš.

Tilika. Kje pa, za Kristusovo voljo?

Mica. Proti moškim. Ali pošteno dekile sprejema takšna darila?

Tilika (naglo odpne verižico). Pa jo vrnem, babica.

Mica. Če ni privezana že duša za njo. Če je, jo vraččaj zastonj.

Tilika (molči, se v zadregi poigrava z verižico).

Mica. Glej, Tilika, za hrbtnost svoje babice igraš. Nevarno igro igraš.

Tilika (spet kljubovalno). Saj nisem več otrok, da bi morala vprašati za vsako malenkost. Osemnajst let.

Mica. Tudi tvoja mati ni bila več otrok. Celo nekaj let starejša od tebe je bila, ko je padla — padla sebi in meni na sramoto in žalost.

Tilika (si zakriva oči). Ko pa ne morem biti drugačna. — Morda imam to od očeta... (Proti babici.) Povejte mi vendar že, babica: kdo in kaj je bil moj oče. Zakaj mi ne marate nikoli odkrito govoriti o njem?

Mica (molči nekaj časa, kakor bi se borila sama s seboj). Kolikokrat sem ti že rekla: »Pusti ga pri miru!« Vedi Bog, kje je, kje hodi, če še živi. V Ameriki morda kje. Ne brigaj se zanj!

Tilika (vstane; razburjeno, srdito). Sovražim ga. Do groba ga bom sovražila, ker je pustil mater v sramoti in meni ni maral dati poštenega imena.

Mica. Ime, ki ga imaš, je že pošteno. Glej le, da boš poštena tudi ti. Da ne umreš tudi v mladih letih — od sramote in kesanja — kakor tvoja mati.

Tilika (sede; vsa potrta). Saj vem to. Kaj mi vedno iznova ponavljate to žalostno zgodbo?

Mica. V svarilo ti. Kratek spomin imaš, kratko pamet. Zato te je treba opomniti večkrat. Ne bi ti želela toliko solz, kakor jih je prejokala rajna mati. Morda ne bom več dolgo — od dne do dne lezem bolj skupaj —

Tilika (toplo). Močni ste še, babica.

Mica. Zato te učim in svarim, dokler še morem. Da ne porečeš, kadar bo prepozno: »Mater ne nisem imela, babica se ni zmenila zame — zato je tako z menoj.«

Tilika (vstane, prisluškuje proti durim). Tiho, babica, prosim vas... Nekdo prihaja.

Sesti prizor.

Anica (vstopi v prazniški, napol mestni obleki). Dober dan vama Bog daj!

Mica. Bog ga daj, Anica. (Pogleda na uro.) Precej dolgo si hodila od večernic.

Anica (se ozre istotako na uro). Res, malo zakesnila sem se.

Tilika (proti durim). Jaz se grem preobleč. (Vzame robec s stola in odhaja.)

Mica. Le pojdi. A da ostaneš potem doma in ne boš spet do večera letala po vasi!

Sedmi prizor.

Mica (ko je Tilika zaprla duri). Pa si se med potjo kje glasila?

Anica. Ne. Z Zelenjakovo materjo sem šla.

Mica (molči nekaj časa; potem tiše, negotovo). Ali je bil tudi Joško z vama?

Anica. Bil.

Mica (pokašljava v zadregi; še bolj negotovo). Pa ste se kaj zmenili?

Anica. Smo, babica. Mati pravijo, da bi bila poroka še pred adventom.

Mica (jo pogleda presenečeno). Pred adventom? Ne počakate pusta?

Anica. Mati pravijo, da ne. Stari so, potrebovali bi me.

Mica. Vem, vem. — Vendar mi je težko. (Obe molčita in razmišljata. Mica pogleduje skoz okno, kakor bi iskala primernih besed.) Kakor hčerka si mi, Anica. Težko te pustim od hiše. In tako naglo.

Anica (toplo). Dobri ste, babica. — Res, naglo je prišlo tudi meni. In precej me je razburil ta pogovor danes.

Mica. Bleda si.

Anica. Bo že spet bolje.

Mica. Varovati se moraš. Slabotna si, kar si bila v mestu. V skrbeh sem za te. Saj veš, rajna mati mi je na smrtni postelji polagala na srce, naj skrbim za te kakor za lastno dete.

Anica. Saj ste, babica. Druga mati ste mi bili.

Mica. O, ko sem pa le tujka v hiši, manj nego dekla. Imate me le po dobroti pri sebi, ko pa nič delati ne morem. A rada sem te imela, da lastnega otroka ne bi mogla bolj.

Anica. Poplačaj vam Bog, babica.

Mica. In zdaj sem res v skrbeh za te. Tako mlada si še, v novem domu boš pa dosti trpela. Gospodarstvo veliko, a ljudi malo v hiši, zakaj mati je trda ženska.

Anica. Vem vse to, babica. A huje ne bo nego v domači hiši.

Mica. Domača hiša je pač le domača. Še trpljenje je slajše v njej nego drugod.

Anica (zamišljeno, otožno). Gotova resnica, vem. Srečen, kdor jo ljubi, hišo domačo, kdor jo ljubiti more. Jaz naše ne morem.

Mica. Hudo je to, Anica. Za mladega človeka dvakrat hudo.

Anica. Sama čutim to. A pomagati ne morem. Saj veste, kako je bilo pri nas vsa ta leta.

Mica (otožno prikimava). Vem, vem.

Anica. Grob se mi zdi časih naša hiša. Kamorkoli pogledam, vsega me je strah.

Mica (zavzeta). Tebe tudi?

Anica (se ozira po sobi; v nekaki težki zamaknjenosti). Zaradi sebe še ne bi nič rekla; naj bi trpela. A zaradi rajne mame me časih zaboli srce, da bi mi počilo.

Mica. Kaj misliš vedno na to, kar je bilo! Pusti, Anica!

Anica (se prime za čelo). Ko bi mogla, babica, ko bi mogla. A pridejo dnevi — kamorkoli stopim tak dan, vidim mamo, kako hodi s svojim bledim obrazom, z molčecim svojim trpljenjem po hiši. Kamorkoli pogledam, mi zre naproti njen trpeči obraz, njene plašne, bolesti polne oči. Stene, vsi kotí, kuhinja, kjer je delala in trpela največ, postelja tam v kamrici, kjer je ležala tista strašna dva dneva in umirala — vse, vse mi glasno govori o njej, o njeni dobroti, njeni ljubezni, njenem trpljenju. In vse mi govori — (Zakrije si lice.)

Mica. Saj pravim: Preveč misliš na to, kar je bilo in je minilo.

Anica (kakor da je ni slišala) — in vse mi govori o njem, ki je mamino do smrti trpinčil, —

Mica. Pusti, Anica.

Anica — ki jo je ubil, pa mu moram reči: oče.

Mica. Ne muči se vedno z rečmi, ki jih ni mogoče spremeniti.

Anica. Prav to je najhuje: spremeniti ni več mogoče. In ni mogoče — pozabiti.

Mica (mehko). Sčasoma boš. Vse zaceli čas. Mlada si še.

Anica (odkima zamišljeno). Ne vem. Dve leti sta že od smrti mamine, pa nisem še nič. Ko so me poslali oče po mamini smrti v mesto, so najbrž upali, da tam pozabim. Upala sem sama. (Bolno.) Pa nisem — nisem.

Mica. Premalo dela si imela pri teti v mestu. A doma, ob tolikem delu, pozabiš, se umiriš. Čas in delo sta najboljša zdravnik za srce.

Anica (žalostna). Ne bom. Saj je, odkar sem doma, le huje. Ko pa vsak dan vidim očeta!

Mica. Saj zdaj niso preostri s teboj.

Anica (hipoma strastno). A jaz jih sovražim.

Mica (prestrašeno). Jezus, lastnega očeta sovraži!

Anica. Ne morem drugače, Bog mi odpusti. Ko je pa kri moje matere na njihovi vesti in njihovih rokah.

Mica. Da ne moreš preboleti tistega nesrečnega dne!

Anica (razburjeno, strastno). Ne morem. In nikoli ne bom. Kadar jih pogledam, vidim, kako dvigajo (si zakriva oči) — v pijanosti, v živalski svoji jezi — pest zoper mamino.

Mica. Da si bila zraven, to je bila nesreča. Ko ne bi bila videla, se ti ne bi bilo tako vtisnilo v glavo. Laže bi pozabila.

Anica. Morebiti, morebiti ne... A kaj pomaga zdaj to? Videla sem in vidim neprestano. Odkar sem doma, sanjam skoro noč za nočjo o tem. Skoro vsako noč vidim mamino v krvi tu na tleh, očeta ob njih z dvignjeno pestjo — morilca — ubijalca. (Strmi plašno, s široko razprtimi očmi na tla sredi sobe, kakor bi v resnici spet gledala ves prizor.)

Mica. Strašno! — A seveda, če vedno razmišljaš o tem, moraš imeti take sanje. In če vedno tičiš v samih knjigah. Bog ve, kaj vse je v njih.

Anica (tiše). In ko se zbudim, vsa drhteča od groze (skrivnostno), ali veste, kako mi je tedaj? (Sope težko, se grabi za prsi, kakor bi hotela umiriti vzvalovano srce v njih.) Ali veste, babica? (Zakriva si lice.)

Mica. Ne razburjaj se tako, ubožica. (Ji skuša odtegniti roke od lic.)

Anica (se odmika, strmi v babico, povese roke, počasi). Da bi vstala, se splazila v očetovo sobo in jih v spanju — ubila.

Mica (z grozo). Pa se ti meša? Nesrečni otrok!

Anica (si drgne čelo). Sami se mi časih zdí, da sem res znorela. Morda še bom.

Mica. O Bog, Bog — kakšne čudne misli imaš. (Posluhne.) — Tiho — voz se je pripeljal na dvorišče. Kaj, ali so oče že doma? Bilo bi čudno. — Počakaj, pogledam. (Stopi k oknu.) Res, pravkar stopajo z voza... Anica, ali se ne bi šla preobleč? In malo odpočij si v sobici. A nikar se spet ne zarij v knjige. Te te le mešajo. Itak nisi posebno zdrava zadnje čase. Mesto pač ni bilo zate. Le oslabela si tam... In te

knjige! Saj čitaš brž še ponoči, dolgo v noč. Spi rajši! Spanje je za mlade ljudi. (Jo vede, podpira jo pod pazduho, kakor nezmožnega otroka iz sobe. Duri ostanejo napol priprte. Čez nekaj hipov se zasliši iz veže prodiren vzklik Aničin in močan, osoren moški glas.)

Osmi prizor.

Hrast (velik, močan, proti šestdesetim, z rdečim, obrtim obrazom močnega pivca, bahaški in oblasten, vstopi naglo, razburjen; zaloputne duri za seboj; a se še ozira na nje, kakor bi se bal, da pride kdo za njim). Vrag je z barami! Ena leta za teboj kakor nora, druga te videti ne more. Malo da ne omedli, če te samo zagleda. Hudič ali! (Obesi klobuk na klin za durmi, sleče suknjo, jo obesi istotako na klin. Izvleče iz suknjinega žepa robec, si briše čelo in lice.) Vročina pa kakor v peklju. Fej ali! (Stopi k lavi, odpre durca nastavka, vzame steklenico in kozarček, nalije žganja, izpije na duško, nalije še, zvrne istotako naglo v se. Pregleduje litrske steklenice, ki so pa vse prazne.)

Deveti prizor.

Mica (vstopi počasi, potrta).

Hrast. Skoprnel bi človek od vročine in žeje. Prinesi vina, Mica, tu je vse prazno.

Mica (ga neprijazno pogleda). Si ga danes menda že itak dovolj pil.

Hrast (se naglo okrene proti njej, s pritajeno srditostjo). Pil ali ne pil, tebi nič mar. Ali pijem tvojega?

Mica. Ne. Ne vem pa tudi, če tako čisto svojega.

Hrast. Ne jezi me, hudič stari. Ali ne čutiš, kakšna peklenska vročina je.

Mica (vztrajno, brez bojzani). Po vinu bo le še hujša.

Hrast. O tristo hudičev, ali naj crknem od žeje, kakor riba na kopnem? Vina prinesi! Saj sem vendar še jaz gospodar v hiši, ali ne?

Mica (proti durim, a brez posebne naglice). Gospodar že, gospodar — ali —

Hrast. Kaj — ali? Ha? (Zre jezno za starko. Ko že zapira dveri.) Pa mero prinesi, da bo vredna imena. Dva litra!

Deseti prizor.

Hrast (stopa mogočno gori in doli po sobi, si otira pot s čela. Nato sede za mizo, izvleče iz notranjega žepa telovnika precej obsežno zapisno knjizico, odpre, pregleduje. Mrmra skoz zobe, čez čas trešči zapisnik na mizo). Vrag vzemi ves svet, dolgove pa še posebno. (Se nasloni s hrbtom na stol, vtakne roke v žepa hlač, strmi zamišljen na mizo pred se.)

Enajsti prizor.

Mica (prinese dvalitrsko steklenico z vinom, postavi na mizo, stopa počasi k lavici, vzame iz nje kupico, jo dene tik steklenice). Tako, tukaj ga imaš, ker si tako kričal po njem. »Bog žegnaj!« pa ne rečem.

Hrast (je med tem naglo pobral zapisnik z mize in ga vtaknil v žep). Ni treba. Tudi brez tvojega žegna bo dobro teklo po grlu. (Nalije, pije.)

Mica. Grlu menda že ne bo na škodo, da le pameti ne bi bilo!

Hrast. Uh, kakšna si spet danes, kakor polna sršenov.

Mica. Ni treba sršenov, Martin. Pri nas človek tudi brez teh ne more biti miren in vesel.

Hrast (pije). Bi ga pa pila, pa bi dobre volje bila. (Poskuša peti.) »En glažek al' pa dva, to nam korajžo da.« — Ti ga nič ne branim, res ne.

Mica. Hvala za dobroto. Ga ti dovolj, Martin. Pa ti brz pitje ne obrodi posebne sreče.

Hrast (molče razmišlja nekaj hipov). Ne obrodi sreče! (Spet umolkne, razmišlja, strmi skozi okno, da mu ni treba zreti Mici v oči.) Sreča? (Se zdrsne, naliže, dvigne kozarec, ga pozorno ogleduje.) Sreča — neumnost! (Odločno strese glavo.) Denar je sreča. Dobro jesti in piti, dokler moremo, to je sreča. (Izpije na duško.) Življenje — to je sreča.

Mica. Življenje — morebiti. Če bi si ga ljudje le delali prijetno, ne pa si ga grenili in zastrupljali, kakor na primer — pri nas.

Hrast (jo pogleda ozlovoljen). Prav govoriš — čisto prav. Meni ga res grenite in zastrupljate.

Mica. Moj Bog, tebi? Kdo pa?

Hrast. Vsi domači. Vem, komaj čakate, da bi starega vrag vzela. Pa ga še ne bo. Takega hrasta ni kar tako konec. (Se vzravna, iztega močne roke.)

Mica. Kdo ti želi smrti? Nihče! In kdo bi ti jo šele želel, če bi bil res gospodar in oče, kakor se spodobi.

Hrast (pije, zaničljivo). Le pridigaj, v imenu božjem. Sicer zbolíš, vem.

Mica. Nič ne pridigam. A tako žalostno je, če ni nič ljubezni v hiši.

Hrast. Kaj pa me vsi mrzite?

Mica. Ali si sejal kdaj ljubezen, da bi ti zdaj cvetela in rodila? Ne, Martin, nisi, nisi. Tu doma vsaj ne. Po svetu morebiti, po krčmah in drugih slabih hišah, v tuja srca, v ušesa malopridnih žensk. Tam si jo morebiti sejal, zalival in gnojil z denarjem. A tam je padalo semé med plevel, ki ga je zadušilo, padalo je na skalo. Kaj si žel?

Hrast (se nemirno preseda, gleda skozi okno; si naliže, izpije). Čenče! Končaj že vendar, pri miru me pusti! (Ostro proti Mici.) Časih si dovoliš tudi ti preveč, Mica. Potrpim s teboj — zaradi nekdanjih reči —, a me vendar lahko kdaj mine potrpežljivost.

Mica (vztrajno). Če ti jaz ne bom povedala resnice, kdo ti jo pa naj? Igral si z ljubeznijo, Martin. A pride morda tudi za tebe dan, ko si boš zaželel ljubezni, pa je ne boš dobil.

Hrast. Ljubezen, ljubezen — prazne besede. Jaz se držim moči. Vse drugo je nič.

Mica. Le če bo ta moč vedno držala. Tudi hrast podere časih huda vihra. Posebno če je že najeden in črviv.

Hrast. Nehaj že vendar, pravim. (Pomišlja.) Črviv? Smešno!

Mica. Ne vem, če je tako smešno. Nisi več tisti, ko nekdanj, Martin, nisi več.

Hrast. Vedno še hrast močan. Črviv? Ne!

Mica. Mnogo je črvivega pri nas, mnogo gnilega. (S poudarkom.) Toliko gnilega, da že smrdi.

Hrast (se sunkoma okrene z vsem telesom proti njej, kakor bi čutil, da namerava povedati nekaj posebnega). Ka—aj?

Mica (zre Hrastu naravnost v oči). Francka je bila danes tukaj.

Hrast (vidno osupnjen). Kakšna Francka?

Mica. Kakšna neki? Malčeva. Mislim, da jo poznaš — menda še predobro.

Hrast (si seže v lase, kakor bi mu postajalo vroče). Kaj pa je iskala tu?

Mica. To boš najbolj vedel pač ti sam.

Hrast (hripavo). Saj pravim: hudič je v babah. Vedne sitnosti z njimi. Saj sem ji vendar vse plačal. (Naglo, hoteč napeljati pogovor v drug tir.) A res, da ne pozabim: Strelec pride danes z deklino sem. Vsak čas morda prideta. Sta bila tudi pri Sv. Ani na žegnanju. Pa sem ju povabil sem. Pripravi gori v veliki sobi vina in klobas nareži. Vsak čas sta lahko tu.

Mica (zateglo). Torej jo boš vendar spravil k nam? Škoda deklina!

Hrast (spet samozavestno). Kaj — škoda? Na kolenih naj Boga zahvali, da pride v tako imenitno hišo.

Mica. Srečna ne bo, revica. Kdo je bil še srečen v ti hiši?

Hrast (trdo). Kaj spet javkaš in vzdihuješ? Idi in pripravi, kakor sem ti rekel.

Mica. Reva, reva! (Odhaja. Polglasno, bolj zase.) Tudi to bo nesreča. Zato se je rajna spet prikazala.

Dvanajsti prizor.

Hrast (si gladi vznemirjen goste, nekoliko osivele lase). Hudiča, sem je prišla punca? (Si naliže, pije. Vstane, stopi k oknu, zre nekaj časa vun. Sede spet za mizo, spet pije. Nasloni glavo ob roko, razmišlja.)

Tone (vstopi počasi. Velik, lep, a mračen. Ozre se po sobi, kakor bi nekoč iskal. Ko vidi očeta, se hoče umekniti iz sobe.)

Hrast. Ti, Tone? Ravno prav si prišel. Govoril bi rad s teboj.

Tone (zateglo). Tako?

Hrast. Prisedi! (Potisne drugi stol nekoliko od mize.)

Tone (malomarno zamahne z roko). Ah! (Stopi proti oknu za durmi.)

Hrast. Kje si bil?

Tone. Pod jablano za hišo. V nedeljo vsaj se menda smem malo odpočiti, mislim, ko pa ves teden vlečem, malo da se ne pretegnem.

Hrast. Pa si odpočij! Jaz ti gotovo ne zamerim. (Gre k lavici, vzame iz nje še en kozarec.)

Tone (polglasno, bolj sam zase, proč skozi okno). Čudež božji, da mi ne. Navadno ste govorili drugače.

Hrast (naliva kozarec). Kaj hočeš, človek pač ni vedno dobre volje. A zdaj pridi sem in pij z menoj.

Tone (se okrene od okna, stoji z rokami v žepu na mestu). Pa se je zgodil čudež? Hrastov oče ponuja svojemu sinu piti? S črno kredo bi trebalo to zapisati v dimnik ali zaznamovati vsaj v stoletno pratiko.

Hrast. Ne uganjaj norij, Tone, če je človek dober s teboj. Če hočeš, pij, če nočeš, pusti. Bodo že drugi — vina ni bilo nikoli preveč na svetu. (Pije.)

Tone (se zaničljivo obrne nazaj proti oknu).

Hrast (se počasi in važno obrise). Torej, Tone, da ne bodeva dolgo in brez potrebe hodila okoli stvari kakor slepec okoli mlake: nevesto sem ti oskrbel.

Tone (okrene glavo proti očetu, počasi). Nevesto? Lepa reč!

Hrast. Prave gospodinje treba hiši. Brez gospodinje gre vse pod nič.

Tone (trpko). Lehko bi jo imeli, dobro in skrbno — rajno mater.

Hrast (vznevoljen). Kaj pa nisi rekel smrti, naj jo pusti!

Tone. Vi ne bi klicali smrti v hišo. Vi ste —

Hrast (vzkipi). Tiho, čehak! — A danes se nočem jeziti s teboj. Dobro volje sem in hočem ostati: bogato nevesto sem ti izbral.

Tone. Pa vendar ne tiste Strelčeve blede vode?

Hrast. Uganil si. Prav tisto.

Tone. Torej si je še niste izbili iz glave?

Hrast. Zakaj pa? Dobro dekle, nič hudega ni bilo nikoli slišati o njej. In kar tehta še več: bogata.

Tone. Torej bom ženil denar?

Hrast. Tudi denar. Sama ljubezen bogme nikogar ne nasiti.

Tone (mračen). A če veste, da je ne maram.

Hrast. Maram, ne maram. Takšni ste otroci današnjih! Samo: »Hočem, nočem — maram, ne maram.« Vse po svoji glavi, po slepi svoji pameti.

Tone. Dovolj sem star, da lahko sam za se mislim.

Hrast. Dragi moj, za ženitev ni človek nikoli dovolj star in moder. Najtežja stvar na svetu je ženitev. Se modrišanu, kakor je bil Salomon, se lahko pripeti, da naredi z ženitvijo veliko neumnost.

Tone (stopi proti durim, kakor da hoče oditi). Ne pridigajte! Povedal sem vam že nekajkrat: ženil se bom po lastni volji, ali pa — pojdem.

Hrast. Kam neki?

Tone. Za hlapca služiti, če treba.

Hrast (se udari po kolenih). Ha-ha, ta pa je dobral! Še šaljivec postaneš, Tone, dasi si sicer pust kakor pepelnica. Kar eno kupico ga moram na to. (Izpije.)

Tone (čemerno). Pa pojdem v Ameriko.

Hrast (vstane, resneje). Ti pojdeš od doma? Ti, moj sin? Ko bi ne bil Hrast, morda. A zdaj? Pa misliš, da bo hrast — ne več mlad hrast — kar rastle, če ga izruvaš in ga presadiš vedi si ga Bog kam.

Tone (čemerno, a že bolj negotovo). Živi človek povsod.

Hrast. Le daj, poskusi, poskusi! Hrast — pa hlapec! Ali delavec v Ameriki! Smešno. — Kakšna lipa že še raste v tujih zemljah — Anica na primer morda bi, morda tudi Lojze, ki se je že za mladega navadil tujega sveta. A ti?

Tone (sovražno). Lojze! Pa bi ga bili pustili v tujem svetu, v mestu. Doma uganja itak same neumnosti.

Hrast. V mestu je uganjal še hujše, kakor dobro več. Pa bi ga naj bil pustil še dalje tam, da zapravi še več, ves dom?

Tone. Je pač vaš sin. Zato lahko ostane on na domačiji, jaz pa grem.

Hrast. Ne nori, fant! Prvi dan, ko bi bil od doma, bi se jokal.

Tone (uporno). Kaj šel!

Hrast. Bi se. Ker si rojen za gospodarja kakor jaz, v tujih zemljah bi pa moral biti hlapec.

Tone (strmi nekaj časa v očeta, povesi glavo). Ni sreča to za me, prej nesreča.

Hrast. Kaj nesreča! Vse ti je lahko še na srečo. Le pameti je treba. Lepo ubogaj in se oženi.

Tone. Ženitve se vendar ne branim. A volim naj sam.

Hrast. Pa voli! Voliti pa moreš in smeš — čuješ: smeš — samo bogato.

Tone. Norija! Imamo toliko, da nam ni treba ženiti denarja.

Hrast (se hripavo nasmeji). Imamo! — Imamo? (Molči nekaj časa. Vidi se mu, da se bori sam s seboj. Stopi proti Tonetu. Tiše, iztežka.) Kaj pa, Tone, če se zelo, zelo motiš?

Tone (pozorno dvigne glavo). Kako motim?

Hrast (z vidno težavo se mu izvija pripoznanje). Kaj pa, če nimamo? In če more le bogata ženitev rešiti dom?

Tone (molči ves uničen. Šele po dolgem odmoru). Da nimamo? — Oče, ali se šalite ali govorite resnico?

Hrast. Krvavo resnico. Za šale mi res ni. Pravkar me terja Marin, naj mu vrnem tistih deset tisoč goldinarjev, ki mi jih je posodil, ko sem kupoval vino za tistega hudičevega žida Rosencopfa, ki je moja najhujša nesreča. Pa nimam. In kje vzeti? To pa ni edini dolg.

Tone (bridko). Tako daleč smo prišli?

Hrast. Da, tako daleč. Edino bogata nevesta še podpre hišo, sicer se sramotno zruši.

Tone (srdito). Pa se naj!

Hrast (oponaša). Pa se naj! S kako lehkoto to reče, hudič. — Ti pa greš beračit, kaj?

Tone (sovražno). Vaše delo je to, vi ste krivi — vi zapravljivec.

Hrast (stopi tesno pred Toneta). Fant, kdo je gospodar v hiši, da mi to očitaš? Kdo ima govoriti in zapovedovati v naši hiši — v moji hiši?

Tone (molči, srdito meri očeta).

Hrast (stopi še tesneje k njemu). Odgovori: kdo? — No?

Tone (skloni glavo v onemoglem srdu; tiho, ubito). Vi, oče.

Hrast. Če jaz, boš vzel Tončko, ker je tako moja volja.

Tone (spet uporno). Prisiliti me morda morete, da postane moja žena pred oltarjem. Ne morete me pa, da bi bila moja žena v resnici.

Hrast (ga gleda nekaj časa vprašaje; buši nenadoma v oduren smeh). Bedak, to pride že samo.

Tone. Pri vas bi že — če bo pri meni — (Umolkne in se okrene proti durim, ker se iz veže zaslišijo glasovi.)

Hrast (prisluskuje). Tiho! — To je Strelčev glas. Fant, da boš zdaj pameten. Sicer se pomeniva čisto drugače!

Trinajsti prizor.

Strelec (vstopi s Tončko. Majhen, suh mož proti šestdesetim. Govori ostro, z visokim glasom). Dober dan vam Bog daj, dobri ljudje.

Hrast. Bog ga daj.

Strelec. Ker si tako prijazno vabil, pa sva prišla. Če ne motiva.

Hrast. Kaj boš motil! Škoda le, da vaju nismo videli, da prihajata. S Tonetom sva imela pravkar važne pogovore o gospodarstvu. Veliko je — pa skrbi tudi veliko.

Strelec (površno). Veliko... veliko... Imate že, to vem.

Hrast. Sile nam res ni in ne bo, če Bog da.

Strelec (nekako dvoumno, kakor da na nekoča meri). Dela bo pa tudi dovolj — kdor hoče delati.

Hrast. Dovolj, dovolj — seveda — tudi posli pomagajo.

Strelec (se ogleduje po sobi). Lepo — lepo... Sem kaj bi te torej dali, Tončka, kaj? Lep dom, kaj?

Tončka (molči).

Hrast. In tukaj bi bil naš Tone. Saj ga poznaš, kaj?

Tončka (molči, komaj da ga pogleda).

Tone (jo gleda mračno).

Hrast. Kako se ti zdi pri nas, Tončka?

Tončka (molči).

Strelec. Deklina je boječa. A bo že, bo. — Samo, kakor sem ti rekel, Hrast, mladima boš izročil.

Hrast. Saj se ne mudi tako silno. Bosta že še dobila.

Strelec. Nāk, tako pa ne, Hrast. Da bi moja hči šla za deklo — nāk, ne bo.

Hrast. Ne bodi no čuden. Saj vidiš, da ni gospodinje v hiši.

Strelec. Zato pa. Gospodinja naj bo Tončka. Zato jima boš izročil.

Hrast. Da si tako nezaupljiv, Strelec.

Strelec (se zvito smehlja). Dobro je, da je človek povsod previden. Ti si še korenjak, Hrast, da malo takih. Pa ti pride danes ali jutri muha, in se še oženiš.

Hrast. Ne nori, Jaka!

Strelec. Nič ne norim. So se že starejši od tebe in se še bodo. Kaj pa potem moja hčerka? Ali jo naj vzajem spet domov? Ali naj gre kam služit — za deklo, za kravarico?

Hrast. Od vraga dedec si, Strelec.

Tilika (vstopi. Je za hip v mučni zadregi, ko se vsi ozrejo v njo. Se ojunači, pokima z glavo v pozdrav in gre molče v stransko izbico).

Hrast. Pa bi malo pogledali v zgornje sobe, kaj? — Tukaj je za vse ljudi, tudi za posle. Gori bo bolj tvoj dom, Tončka, he-he. — Ne boš kar tako navadna kmetica kakor vsaka druga v vasi — he-he.

Tone (se vznemirjen ozira proti stranski izbici, kamor je izginila Tilika. Si briše čelo, kakor da mu je zelo vroče).

Strelec. O, je vajena dela.

Hrast. Pa stopimo gor. Glažek vina in kos klobase vama tudi ne bo škodovalo.

Strelec. Nič bi ne bilo treba. A če je že pripravljeno, v božjem imenu. (Stopa naprej iz sobe, za njim Tončka, za njo Hrast, ki daje Tonetu z očmi znamenja.)

Tilika (odpre duri iz sosednje sobe, stopi na prag. Daje Tonetu, ki še stoji ob vratih, z roko znamenje, naj ostane).

Tone (postoji še za hip, kakor bi se boril sam s seboj, odkima z glavo, zapre duri za seboj).

Štirinajsti prizor.

Tilika (gre do sredine sobe; strmi kakor v sanjah proti durim; čez dalje časa vsa razburjena). Ta? — Ta? — Ne, nikoli! (Si zakriva z rokami lice, pa si jih spet pritiska na prsi, kakor bi hotela umiriti nemirno srce.) Ne! — Ne! (Se okrene, stopi k mizi, poqrabi polno čašo, nalito za Toneta, in jo napol izprazni. Spet zastrmi proti durim. Potegne iz žepa robec, si briše čelo in si pahlja z njim hlad v lice. Stopi k oknu, ga odpre, da bi dobila več zraka. Odstopi od okna, izpije drugo polovico čaše, spet nalije. Sede,

se nasloni z laktmi ob mizo, si podpre glavo z rokami. Zdaj zdaj odmaje z glavo, kakor bi odganjala težke misli. Hipoma poltiho, bolešno zajoka. Čez nekaj časa plašno dvigne glavo, se ozre proti durim. Naglo vstane, si briše oči, poravnava lase. Stopi k oknu; še vedno si hiti brisati oči.)

Petnajsti prizor.

Lojze (bledikav, izpit fant, oblečen mestno, vstopi hlastno, ves razgret). Torej si vendar doma, Tilika?

Tilika (okrene komaj za spoznanje glavo proti njemu). Pa je to tako čudno?

Lojze. Kaj pa si zbežala od Veseliča?

Tilika. Ker mi je bilo že vse skupaj zoprno.

Lojze (pikro). Čudno. Pa ti prej veselje in ples nista bila nikoli zoprna.

Tilika. Pa sta mi zdaj.

Lojze. Saj pravim: čudno, prečudno.

Tilika. Jaz ne vidim v tem nič tako čudnega.

Lojze (bliže). Tilika, zdi se mi, da se me izogibaš?

Tilika (malomarno skomizgne z ramami). Kaj še! Zakaj neki?

Lojze. Jaz ne vem, bolje menda ti. In tudi to veš, da sem najbolj zaradi tebe prišel domov.

Tilika. Ne vem, če si storil pametno.

Lojze (pikro). Res, ljubezen in pamet — kdaj sta še bila skupaj?

Tilika. Morda govoriš resnico. Imaš več skušenj v tem nego jaz.

Lojze. Seveda govorim resnico kakor vedno. — Glej, Tilika, ljubim te.

Tilika. Sam Bog ve, kolikim si po svetu že govoril tako.

Lojze. Nobeni še tako resno kakor tebi, ker še nobene nisem tako ljubil.

Tilika (prevzetno). Kaj boš z menoj? Jaz sem dekla, ti dobiš gosposko.

Lojze. Maram jih! Tebe hočem. Moja boš, Tilika. (Jo hoče objeti.)

Tilika (se odmika). Bodi pameten, Lojze.

Lojze. Saj sem: najlepšo deklico sem si izvolil. (Še bolj sili v njo.)

Tilika. Bodi pameten. Če kdo pride!

Lojze. Naj! — Povej, čemu se braniš, zakaj se me ogibaš? Ali res prav nič ne čutiš za me?

Tilika (molči, strmi mračno predse).

Lojze. Povej, Tilika!

Tilika. Kaj naj povem?

Lojze. Ali ljubiš drugega? — Povej! — Govori!

Tilika (si zakriva z rokami oči). Ne morem — ne morem. Danes še ne. Že izveš vse.

Lojze (jo s silo, strastno objame). In vendar boš moja — moja! Ne izpustim te več. (Jo strastno poljublja. Tilika se le napol, slabo brani.)

Šestnajsti prizor.

Mica (odpre duri, obstoji kakor okamenela, zre Lojzeta in Tiliko, kakor bi gledala prikazni. Globoko skloni glavo, stopa drsaje kakor zelo utrujena proti peči. Kar pade na klop, srepo strmi predse).

Tilika (sune Lojzeta od sebe). To imaš zdaj! (Si hlastno, v veliki zadregi popravlja lase in bluzo.)

Lojze (zamahne lehkomišelnost, omalovažuje z roko). Ah res, gor k Brumnu še moram danes. V mesto se pelje jutri, nekaj mi bo nakupil. (Naglo odhaja. Pri durih se še vroče ozre na Tiliko.)

Tilika (pogleda na uro). Saj bo že kmalu večer. Opravljati bo treba. (Naglo odhaja.)

Sedemnajsti prizor.

Mica (dvigne glavo, strmi vsa zbegana in obupana za odhajajočima). Jezus, Jezus — ali tudi ta? — Tudi ta? Ti sveta Mati božja, kaj bo iz tega? (Si gladi z roko čez čelo, kakor bi hotela izbrisati težke misli, vse, kar je pravkar videla. Vstane, stopa proti mizi. Postaja, se ogleduje po sobi.) Sam greh v hiši, samo prokletstvo. (Sede k mizi, se spet ozira; zdrzne se.) Strah me je! — O, kako žalostno je pri nas, kako žalostno! (Si zakrije lice in polzadušeno, bolešno zaihti.)

Zavesa počasi pada.

DRUGO DEJANJE.

Soba kakor v prvem dejanju.

Prvi prizor.

Tone (sedi na stružniku in struži ročaj za sekuro. Reže srdito, da skobljanci kar frče na obe strani. Čez čas preneha, skloni glavo proti glavi stola, razmišlja. Odmaje z glavo in se z vnmemo spet loti dela.)

Tine (vrti mahalo. Vmes pogleduje napol radovedno, napol nevoljno Toneta. Zmajava nezadovoljno z glavo).

Mica (zelo osivela, prebira pri mizi fižol. Zdaj zdaj preneha, se v skrbih ozira na Toneta. Vzdihne, se spet loti dela. Po daljšem molku bolešno). Moj Bog, veliki petek je zdaj ves teden pri nas, če ne še žalostneje. (Tone in Tine trdovratno molčita. Glasneje, nevoljno.) Tone, Tone, malo drugačen bi pa že mogel biti. Saj človek ne dobi več lepega pogleda od tebe, kaj šele prijazno besedo.

Tone (vrže razjarjen obročnjak in toporišče na tla, plane pokoncu, vzame s klina klobuk, si ga posadi po strani na glavo in gre, ne da bi kaj rekel ali koča pogledal, s težkimi, srditimi koraki iz sobe).

Drugi prizor.

Tine (se ustraši, ko trešči Tone stružec in držaj pod stol, pa požene mahalo tako naglo in nerodno, da se nit utrga. Ustavi mahalo, strmi za Tonetom. Čez čas zaničljivo zamahne za njim). Takšnile smo, pasja taca!

Mica (ostro). Tiho, frkolin! Kaj boš ti čez gospodarja!

Tine. Pa sem mu rekel kaj čez čast?

Mica. Pa misliš slabo o njem.

Tine. Mati nebeška, kako pa naj dobro, če je kakor pelin! Še tega bi rajši jedel nego gledam takšno sitnobo. (Napeljuje nit v uho, zavezuje konca.)

Mica. Tiho! Kaj pa ti razumeš o skrbih odraslih?

Tine. Seveda nič. Vedno ista pesem. Kadarkoli se zgodi v hiši kaj narobe in kaj nerodnega, pa rečem besedico, koj slišim: »Molči, pastirček, ti tega ne razumeš.« Še pes sme lajati, kadar se mu zljubi, pastir mora lepo molčati, kakopa!

Mica. Kaj pa naj govoriš? Saj si še otrok.

Tine. Mogoče. Pa ne takšen, kakor se vam zdi. Na paši razmišljam o marsičem, kar vidim in slišim tu doma.

Mica. Preveč vidiš in slišiš, Tine. Ni dobro to.

Tine. Dobro ali ne dobro; misliti pa vendar smem, kaj?

Mica. Preveč ni dobro. In o rečeh, ki jih ne razumeš, še posebno ne. Časih se mi zdiš prav kakor odrasel človek. Ni vse v redu to pri tvojih letih.

Tine. Je res križ in nevolja pri nas. Če piskam, ni prav — preveč otročji sem. Če razmišljam, ni prav — preodrasel sem. Takšen pa s svojimi štirinajstimi leti še ne smem biti.

Mica. Še prezgodaj boš star.

Tine. V takšni službi že, kjer človek nikoli nikomur ne ustreže. Težko je pri nas, težko.

Mica (prikimava). Pa kako težko! — A kaj boš to! Rajši bi mi šel pomagat prebirat.

Tine. Ko pa moram navijati. Takšno gospodarstvo je pri nas, da delamo šele v jeseni, kar bi naj bili opravili že prejšnjo zimo.

Mica. Ko pa je dela vedno čez glavo, saj vidiš. — A jaz — prebiram in prebiram, a ničesar ne naredim. Ne vidim, pa ne vidim. (Si briše oči.)

Tine. Kaj, fižola ne vidite? Ko bi bila cizra, ne bi rekel. A fižol! Bog pomagaj!

Mica. Če boš ti kdaj v letih kakor jaz, ga najbrž tudi ne boš videl. In tako mračno je. Popolna jesen in vedno deževno vreme. (Gleda skoz okno.)

Tine. Pa pustite, babica. Preberemo že mi drugi popoldne ali zvečer.

Mica. Za eno juho že bo. Drugo pa preberite vi mladi, ki vidite. (Zgrne prebrani fižol v belo skledico, ki stoji na mizi, neprebranega pa v slamnjačico, ki je stala na stolu ob mizi. Dene skledico na fižol v slamnjači in nese oboje počasi iz sobe.) Le pridno navijaj, Tine. Potem ženeš na pašo.

Tine. Saj vidite, da pridno.

Tretji prizor.

Tine (se ozira za starko, pa se mu spet utrga nit. Nevoljen). Kakor pajčevina se trga. Je brž vse za nič pri nas. (Napeljuje, veže konce. Žene potem mahalo mirneje, enakomerno. Zraven si poltiho požvižgava.)

Tončka (počasi vstopi. Previdno nese v vsaki roki latvico mleka v stransko sobo).

Tine (zre tiho, zamišljeno za njo. Ko se vrne, poltiho zakašlja. Ko stopa proti durim, zakašlja glasneje. Ko že prijema za kljuko, ne da bi ga bila ogovorila, zakliče precej boječe). Mati!

Tončka (pogleda, kakor da ga je opazila šele sedaj). Kaj hočeš, Tine?

Tine (v zadregi). Mati, nekaj imam — nekaj lepega.

Tončka. Kaj pa?

Tine. Pa ne vem, če se mi ne boste smejali.

Tončka. Zakaj pa?

Tine. Tako. (Pomolči, se ojunači, ustavi mahalo.) Glejte, mati, tale križec imam. (Potegne izza telovnika lepo rezljano razpelce.) Stari kumek Petrenov Peter, ki skupaj paseva, tisti, veste, ki so delali poprej bogce in svetnike, so ga naredili.

Tončka. Tebi?

Tine. Ne. A sem jih tako dolgo prosil, da so mi ga dali. In saj zavračam jaz njihove krave. Pravzaprav pasem jaz obema.

Tončka (je pristopila, se nekoliko sklonila, ogleduje križec). Je res lep.

Tine (se razveseli). Ali vam je res po volji, mati?

Tončka. Kajpada!

Tine. Glejte, mati, mislil sem tako — (v zadregi umolkne).

Tončka (se trudno nasmehlja). Kako pa, Tine? Le povej!

Tine. Če bi ga hoteli vzeti vi, mati.

Tončka. Jaz? Zakaj bi ga pa dal ravno meni?

Tine (tiše). Ker se mi smilite.

Tončka (se vzravna, kakor da jo je v prsi sunil). Smilim?

Tine (živeje, nedolžno). Da, ker ste vedno žalostni.

Tončka (naglo). Saj ti tega ne veš.

Tine (živo). Vem, vem. Še včeraj sem vas videl, kako ste v hlevu jokali

Tončka. Ti, Tine?

Tine. Seveda jaz. Pa niste vedeli, da sem v hlevu. In to me žalosti. Tako se mi smilite. (Tončka si zakrije oči, kakor bi jo bilo sram pred pastirjem.) Zato bi vam rad dal križec. (žalosten.) Drugega vam res nimam nič dati, siromak sem.

Tončka (se z vso silo bori z jokom). Vzamem ga, če ne boš nikomur pravil, da si me videl jokati.

Tine (ji zre odkrito v oči, toplo). Ne bom, res ne bom, mati.

Tončka (vzame razpelo). Bog ti plačaj, Tine. (Proti durim grede si skrivaj briše solze.)

Tine (zre za njo, sočutno). Pa ne bodete več jokali, mati?

Tončka (med durmi). Le miren bodi, Tine. Bo že vse dobro, upam.

Četrty prizor.

Tine (zre dolgo časa zamišljeno, nepremično proti vratom. Potem zažene spet mahalo. Zdaj zdaj preneha, ogleduje vitelj, ga popravlja na šibici).

Mica (vstopi počasi in trudno). Obleci si večjo suknjo. Tine, pa ženeš na pašo.

Tine (pogleda na uro na steni). Ali bo že čas?

Mica. Vsak čas začne morda iti. Če bi preveč lilo, pa priženeš kmalu domov.

Tine. Tako pa že, tako. (Postavi mahalo v kot za duri, odide v stransko sobo.)

Mica (stopa počasi proti mizi, zre nekaj hipov skoz okno). Že prši. (Odpne miznico, odreže kos kruha.)

Tine (priđe iz sobice v dolgi, že precej pokrpani suknji. Rokave ima zavihane, ker je nosil poprej suknjo odrasel človek. Čez ramo ima obešeno torbico.) Tako, pripravljen sem.

Mica. Tu imaš južino.

Tine (vzame kruh, ga spravlja v torbico). Bog plačaj, babica. Če bo pa hudo lilo, priženem kar domov, kaj ne?

Mica. Le priženi. Poškropi se z žegnano vodo.

Tine. Že prav. Saj se bom. (Stopi na prste, da doseže škropilnik. Poškropi se. Odhaja. Spotoma si popravlja suknjo, ki mu stoji zelo nerodno.)

Peti prizor.

Mica (stopa k mahalu v kotu. Ga ogleduje, otipava, ker slabo vidi, niti in vitelj z roko. Postavi mahalo h klopi ob peči. Sede na klop, zažene mahalo.)

Tončka (prinese par moških srajc in jih obesil na peč).
Mica. Zunaj že rosi, kaj ne? Pa si jih prinesla v hišo?

Tončka. Rosi. Se itak nič ne sušijo zunaj — vse je v megli.

Mica (vzdihne). Je pač jesen. Sama megla, samo deževje.

Tončka. Nikamor se ne vidi iz te doline. Utonil bi človek v ti megli.

Mica. Res, nikamor se ne vidi v teh jesenskih meglah. Ti si na hribu doma, tam je prijetneje, vem. In prost razgled bi rada imela proti domu, kaj?

Tončka. Kako ne? Moj dom — (Povesi glavo, umolkne, kakor ne bi upala vsega povedati.)

Mica. Toži se ti po njem, kaj ne, Tončka?

Tončka. Kaj naj govorim? Zdaj itak nič ne pomaža.

Mica. Ne pomaža, ne pomaža. A vsaj srce bi si olajšala.

Tončka. Pusto je, venomer vzdihovati in tožiti.

Mica. Tudi treba ni. Itak vidim, kako trpiš.

Tončka (se ozira po sobi). Šest tednov sem že v hiši, pa se mi zdi tuja, kakor se mi ni brž še nobena, ko sem stopila prvič v njo.

Mica. In morda ti ostane tuja vse življenje, si-
rota, ti.

Tončka (si zakriva lice). Moj sveti Bog, kakšno pa bo potem to življenje.

Mica. Takšno pač, kakršno je bilo življenje prej-
šnje gospodinje: žalost in trpljenje.

Tončka (hlavno). Slišala sem že večkrat, kako je ubožica trpela. Povejte, babica, kako je s to stvarjo.

Mica. Trpela, trpela. Od poroke do smrti.

Tončka. Pa je bila vendar dobra žena, pravijo. Ne?

Mica. Dobra, kajpada, dobra kakor maslo. A kaj pomaža to, če pa mož ni dober.

Tončka (molči nekaj časa, premišluje; nemirna, v zadregi). Ali je prišla tudi ta v hišo brez ljubezni, proti svoji volji?

Mica (utrujeno, bolešno). Kaj pa vprašajo pri nas ob možitvi po ljubezni? Na grunt možijo in ženijo, na veliko, lepo hišo, na denar, ne na ljubezen.

Tončka (žalostno prikimava). Res, babica, res.

Mica. To norenje naših ljudi po bogastvu! (Pomenljivo pogleda Tončko.) Časih pa so le dolgovi namesto bogastva.

Tončka (kakor da se je hipoma česa domislila, skrivnostno). Babica, vi morate vedeti, kako je bilo. Povejte, ali res, da so oče mater ubili? Ljudje govorijo tako.

Mica (zamišljeno). Pa nič posebno ne lažejo.

Tončka (se vznemirja). Torej vendarle resnica! In res zaradi dekle?

Mica. Čemu ti naj prikrivam, ko si zdaj ti na njenem mestu? Resnica je, le prežalostna resnica. Nikoli ni bila nobena dekla varna pred njim.

Tončka. Jezus božji!

Mica. Dolgo je trpela ubožica brez tožbe, molčala k vsem njegovim grehom. Videli pa smo vsi, kako trpi,

kako hira ob vsem strašnem, kar se je godilo v hiši. A ko ga je nekoč zalotila tu v sobi, ko je deklo ravno objemal in mečkal, mu je v lice pljunila.

Tončka (stiska pesti, razjarjena in razburjena). Prav je storila.

Mica. Strašen gnus in srd sta se morala nabrati tekom let v mehkem njenem srcu, da ni mogla več prenašati vse te grdobe.

Tončka (poslušna s široko odprtimi očmi). In potem je —

Mica. Kakor zbesnela zver je planil s pestmi na njo. Lojza pa je bila od vsega trpljenja itak že slabotna in betežna — po nekaj udarcih se ji je vlila kri... Dva dni navrh je bila mrtva.

Tončka (vsa drhti od razburjenja). In Anica je bila priča poboja?

Mica. Priča. Od tedaj boleha.

Tončka. Ne čudim se ji.

Mica. V zadnjih časih se v resnici bojim za njo. Vsa izgubljena je, kakor mesečna hodi okoli. Da včeraj in danes leži, jo bo morebiti umirilo.

Tončka. Morebiti pa gre z njo le na slabše. Zdravnika bi bilo treba poklicati. A kaj, ko imajo pri nas za vse drugo skrb, za ljudi, za človeško življenje ne... Duši me v ti hiši, vsak dan me duši huje.

Mica. Vse, vse, ne samo tebe.

Tončka. Sama samota — sama žalost — samo trpljenje.

Mica. Križ je, križ. Tudi s Tonetom. Saj skoro besede ni dobiti iz nje. S teboj morda govori — vsaj na samem?

Tončka. Kako na samem? Saj sama nikoli skupaj nisva.

Mica (se zavzeto vzravna; strmi v Tončko vsa začudena). Kako? — Vsaj — ponoči —

Tončka (se bridko nasmeji). Kako ponoči? Saj nikoli — (vidi se ji, kako jo je sram) nikoli ne spi v sobi z menoj.

Mica. Kje pa, za svetega Boga?

Tončka. Kaj vem jaz!

Mica (sklepa roke). Jezus, Jezus, kaj se godi pri nas? Ali spet greh — spet greh? (Se plašno ozira po sobi.) Ali je ta hiša res prekleta — vsa prekleta? (Bolno vzdihuje.)

Šesti prizor.

Anica (bosa, v spodnji obleki, kakor je vstala iz postelje, odpre počasi duri, vstopi s škafom tople vode, da sopara v gosti megli puhti iz škafa. Čez roko ji visi velika capa hodnega platna. Stopa kakor v sanjah do srede sobe, kjer postavi škaf na tla. Ogleduje nekaj časa pazno in plašno tla. Naenkrat si zakrije oči, odstopi za korak. Čez čas iznova pristopi k škafu, se skloni, strmi v tla. Poltiho). Kri! — Sama kri! Prav kakor sem jo vso noč videla v sanjah. (Poklekne, namoči capo v vodo, drgne naglo in močno tla. Mica in Tončka jo zavzeti gledata.)

Tončka (poltiho). Sveta Mať božja, kaj ji pa je?

Mica (istotako poltiho). Pst! Pusti jo, naj zriblje. Morebiti bo potem mirnejša. (Prime Tončko za roko, jo potegne v kot za pečjo, od koder napeto opazujeta Anico.)

Anica (čez čas preneha, se vzravna na kolenih, strmi obupano v tla). Vse zastonj! Čim bolj izpiram, tem več krvi. (Si zakrije oči.) Strašno je to. Kamor stopim, me

preganja, kamor pogledam, jo vidim. (Zastrmi spet v tla.) A naposled se vendar mora dati izprati in izbrisati. (Se spet skloni, drgne še bolj odločno in krepko.)

Sedmi prizor.

Hrast (vstopi. Nekoliko moker; klobuk sname že med durmi in ga zavijti v vežo, da otrese vodo. Šele potem opazi Anico. Postoji ob durih in jo nekaj časa začuden gleda. Potem zapovedujoče). Pa ste znorele? Zunaj je vse vlažno in mokro, pa bodo norice še tukaj vse zmočile. Nehaj zdaj, deklina! In kakšna si! Skoro nič oblečena! Saj se prehladiš —

Anica (plane pokoncu kakor neprijetno iz sanj zbujena. Zastrmi v očeta, capa ji zdrkne iz rok). Vi ste? — Vi kričite? — Vi me motite, ko izpiram materino kri? Vi, ki ste jo prelili — vi morilec! (Plane s stisnjenimi pestmi proti njemu.)

Hrast (se nehote umika, sega po kljuki). Zblaznela je.

Mica. Ali Anica! (Pohiti izza peči. Tončka za njo.)

Hrast. Nori... V posteljo jo spravita. Treba bo poslati po doktorja, sicer se zgodi res še kaka nesreča. Vrag je z ženskami. (Nevoljen odhaja.)

Anica (bridko zajoka, se nasloni ob Mico).

Mica (jo skrbeče in ljubeče podpira). Glej, Anica, bolna si. Pojdiva, spravim te v posteljo. — Tončka, zanesi škaf v kuhinjo in malo pobriši tla.

Osmi prizor.

Tončka (odnese škaf za odhajajočima. Duri ostanejo odprte. Čez čas se vrne s suho capo in briše tla. Med tem vstopi, nemirno se oziraje naokrog, s precejšnjo korpico na roki)

Zefa (suhega, ptičjega obraza; oči so blodne, vedno preže na vse strani. Govori s sladkim, visokim glasom. Star, pokvarjen dežnik postavi za duri). Dober dan, Tončica, dober dan.

Tončka (se začudeno ozre). Bog ga daj. A vi ste Zefa!

Zefa. Jaz, jaz... A ti, Tončica, ali si za deklo pri Hrastovih, da ribaš?

Tončka. Je ravno nanoslo tako, moram malo obrisati.

Zefa. Nanese časih tako, nanese — hi-hi.

Tončka (se ji vidi, da ji je obisk neprijeten). Odkod in kam pa vi, Zefa?

Zefa. Tako po svetu, za ljubim kruhekom. Saj veš, kako se mi godi. (Zavija oči.) Revni smo, revni, ljubi Bog in sveta Devica.

Tončka. Malo počakajte, da obrišem, pa vam že prinesem kako malenkost.

Zefa. Če bi malo zabele, Tončica, zabele. To siromašen človek najtežje dobi.

Tončka. Pa vam je dam nekoliko.

Zefa (se pozorno ozre proti durim; tiše, tajinstveno). A da ne boš mislila, da čisto zastonj, imam tudi jaz za tebe nekaj — hi-hi — nekaj lepega. (Iz vleče iz korpice umazano ruto, jo dolgo odvijata, naposled se prikaže iz nje pismo.) To-le, glej!

Tončka (gleda zdaj pismo, zdaj Zefa, a ne iztegne roke). Od koga pa je?

Zefa. Od koga neki, hi-hi? Od Mundovega Janeza.

Tončka (se zdrzne). Kaj pa hoče?

Zefa. Kaj pa jaz vem, hi-hi. Dal mi ga je in rekel: »Nesi, Zefa, to-le pisanje Tončki k Hrastovim. Ti si poštena ženska, edino tebi zaupam. A pazi, da te ne zaloti Tone ali stari Hrast.« Prav do pičice tako mi je rekel.

Tončka (vznemirjena, seže naglo po pismu). Daj sem. Kaj le hoče?

Zefa. To bo pač v pismu.

Tončka (bere, se prime za srce, potem za glavo). Jezus, Jezus!

Zefa (pristopi čisto k njej, radovedno zija v list). Kaj pa je?

Tončka (naglo zlađa pismo). Nič, nič.

Zefa. Veš, Tončica, Janez se mi res smili.

Tončka (kakor da ni razumela). Kaj pravite?

Zefa. Da se mi Janez smili — hi-hi.

Tončka. Smili? — Ah!

Zefa. Ne vem, Tončica, če si storila prav, da nisi njega vzela. Res, bogat ni; samo hišico in dve, tri njive imata z materjo. A je fant, da je kaj.

Tončka. Bodite tiho! (A vidi se ji, da vendar rada poslušša.)

Zefa (moškočno). Ali se more kaj reči čez njega, kaj?

Tončka. Saj tega ne pravim.

Zefa. Rad te je pa imel desetkrat huje nego ta Hrastov — hi-hi. (Se plašno ozre proti durim, kakor da se je spomnila, da bi jo mogel kdo slišati.)

Tončka. Kaj vem jaz, ali me je ali ne. Kaj bi govorili o tem.

Zefa. Seveda, seveda, tvoj oče siromaka ne mara v hišo. A kdo ve, nazadnje bi morda le privolil. Potrpeti je treba.

Tončka. Pustiva te prazne marnje.

Zefa (trdovratno). In oče tudi ne bo večno. Življenje kakor v paradižu bi imela z Janezom gori pri Strelčevih, hi-hi.

Tončka (si zakrije oči).

Zefa. In bolj zvest bi ti Janez tudi bil nego ta Hrastov, hi-hi.

Tončka (se zdrzne, ostro). Kaj blebetaš! Ne obrekuj!

Zefa. Bog ne zadeni. Da si taka! Kaj bom obrekovala! Pa povej sama, ali je to prav in pošteno, če kar kmalu po poroki pleše v krčmah z drugimi, tebe pa pušča samo doma?

Tončka (prestrašeno). Kdaj? S kom?

Zefa. Še snoči. Pri Zimiču gori pri cerkvi.

Tončka. No, nedelja je bila, čas je imel. Če je bil malo dobre volje, kaj potem? Briga koga!

Zefa. Malo dobre volje — hi-hi. Pa je zadnje čase dostikrat dobre volje, prav židane volje. Vašo deklo, tisto Tilasto, ti goni po krčmah, da je veselje. Potem pa pozno ponoči domov... mladi ljudje skupaj... hi-hi.

Tončka. Lažete, Zefa.

Zefa. Poštena ženska sem! Kaj bi tudi naj lagala, ko pa ve že vsa fara.

Tončka. Saj ni res.

Zefa. Seveda, ti nikamor ne prideš, in nihče ti ne pove resnice. A jaz ti jo povem, ker se mi smiliš.

Tončka. Ni treba.

Zefa. Treba, treba, draga moja, da ne bo greha več in več. A da ne poveš, od koga si izvedela. Posebno očetu Hrastu in Tonetu ne. So vsi enaki, ti Hrasti, stari in mladi: divjaki, živali. Še življenja človek ni

varen pred njimi. (Se plašno ozira proti durim.) Le ker te rada imam, sem ti povedala.

Tončka (trpeče). Saj vse skupaj ni nič res.

Zefa. No, pa ni. Kaj pa zadnjič, ko sta kosila in sušila deteljo gori v Kotu? So ju tudi videli — v šumi zraven njive. — No, ne bom pravila, kako in kaj — poštena ženska sem.

Tončka. Kdo ju je videl? Ali vi?

Zefa (se ustraši). Jaz? ... Ne! ... O, jaz ne... Onogova, ona — Repova Barba.

Tončka (obupno). Saj vsi skupaj lažete. Nemir hočete spraviti v hišo. Ne privoščite mi, da sem prišla k Hrastovim... Pokličem Toneta, pred njim povejte! (Hoče k durim.)

Zefa (ji preplašena zastopi pot). Ali — ali — pa si znorela? Ali ne poznaš divjaka, živali? Da me ubije.

Tončka. Kaj pa kvasiš in kvantaš take o njem. Pokličem ga. (Hoče spet k durim.)

Zefa (zmagovalno, strupeno). Pokliči, le pokliči! Pa mu tudi jaz povem o tistemle — tistemle pisemčku... hi-hi.

Tončka (razjarjena). Prav vam pravijo: hudičeva mati.

Zefa. Kaj se le jeziš, ko ti pa škodi!

Tončka. Kaj pa ste prišli sem zgago delat? Ali vas je kdo klical?

Zefa. No, saj čez Toneta ne rečem besede, če te tako bode. Morda je on prav dober. A ta deklina — ta ti je ptičica... ptičica, ti pravim... hi-hi. Prava psica.

Tončka. Pfuj vas bodi! Kaj pa vam je storila, da tako govorite o njej?

Zefa. Meni nič, meni... hi-hi. Če le tebi ni.

Tončka. Ne maram več poslušati takih reči. Bolje je, če greste.

Zefa (sladko). A zabela, Tončica, zabela... Obečala si mi. In pisemce sem prinesla.

Tončka. Počakajte malo, takoj prinesem. Sedite tja na klop. A da ne pravite teh reči po svetu.

Zefa (sede). Kaj bom pravila, za ljubega Boga! Ali sem mar takšna, obrekljivka in opravljavka? Samo tebi sem, Tončica, ker te rada imam.

Tončka (odklanjajoče). Že prav.

Deveti prizor.

Zefa (prisluškuje z naprej nagnjenim telesom, kako Tončka odhaja. Ko ne sliši več korakov, plane pokoncu, hiti po prstih k mizi, hlastno, a tiho odpre miznico, vzame iz nje pol hleba in nož, naglo odreže veliko zažozdo, previdno zapre miznico, hiti nazaj k peči, skrije kruh pod umazane robce na dnu korpice. Sede, potegne iz žepa debel molek, začne poltiho moliti in vzdihovati. Čez čas se vrne)

Tončka (prinese v papir zavit precejšen kos zabele). Tukaj bo.

Zefa. Bog ti povrni, tisočkrat ti Bog povrni, Tončica. Sem med tem pomolila, naj bi vam ljubi Bogec dal srečo v hiši in pri živini, posebno tebi, Tončica, tebi. Vem, da si je potrebna. (Je spravila zabelo v korpico.) Zdaj bom pa morala kar hiteti, dolgo sem se zamudila. Pa zbogom, Tončica, zbogom! In nič ne zameri. (Vzame dežnik, od katerega se je natekla precejšnja mlaka. Izzine naglo in potuhnjeno iz sobe.)

Tončka (hladno). Zbogom.

Deseti prizor.

Tončka (stopa proti mizi, izvleče iz žepa pismo, se vsa zaglobi vanj).

Tone (vstopi naglo, razburjen. Vidi se mu, da je nekoliko vinjen).

Tončka (se hlastno okrene, skriva pismo za obleko).

Tone (mrko gleda nekaj časa Tončko). Kaj pa imaš? Kaj pa skrivaš?

Tončka. Nič. — O čudež božji, da se ti je danes enkrat zljubilo, govoriti z menoj.

Tone. Se mi je pač zljubilo. In rad bi vedel, kaj tako skrivaš.

Tončka (kljubovalno). Nič. Sicer pa nisem otrok, da bi te morala vprašati, če smem —

Tone (vzkipi). Pa moja žena si!

Tončka. Čudno, da si se prav danes tega domislil.

Tone. Domislil, ker se mi je tako zljubilo.

Tončka. To, to je čudno. Saj se ti sicer skoro nikoli ne zljubi, da bi me videl v hiši, še manj, da bi z menoj govoril.

Tone. Kaj vraga pa naj govorim? Ali naj čenčam kakor kaka stara baba? Ali ti naj pravim kake zaljubljene storijce? Hrasti pač nismo iz takega lesa.

Tončka (bridko). Ne vem, če ne.

Tone (pozoren). Kaj golčiš?

Tončka. Še dekli se da dobra beseda. Pri nas časih brž še zelo ljubeznive.

Tone (še bolj pozoren). Kaj hočeš reči s tem?

Tončka. Kar sem pač rekla.

Tone. Ti — varuj se! Pikaš kakor osa. Ne poznaš še brž Hrastov.

Tončka. Srečna bi bila, če jih ne bi, če jih nikoli videla ne bi.

Tone. Ha-ha — le dajaj nas! Jezik za to imaš.

Tončka. Zdaj jih poznam dovolj. Na žalost le od slabe strani.

Tone (zasmehljivo). Od kakšne slabe? Le daj, povej. Izlij svoj žolč.

Tončka. Ne vem, ali je to posebno dobra in lepa stran, če se vlačijo ponoči z deklami po plesih.

Tone. Ha-ha, torej že veš? Dobro špione imaš.

Tončka (bridko). Dovolj je takih dobrih ljudi, ki prinesejo človeku toplo, kar mu najhujše rani srce.

Tone. Najbrže ti je to norčijo kdo pisal. Teга človeka pa hočem poznati. Kaži pismo!

Tončka. Ne.

Tone. Boš! (Stopi odločno k njej. Tončka se umika proti mizi. Tam nikamor več ne more. Tone jo zgrabi za roko. Borita se.)

Tončka. Pusti me!

Tone. Sem daš! (Ji iztrga pismo iz žepa.)

Tončka. Pa beri, le beri! Veselega ne boš nič brat.

Tone. Tvojo sramoto morda.

Tončka. Svojo lastno. In sramoto vaše hiše.

Tone (bere, postaja nemirnejši in nemirnejši). O tristo hudičev — stari se spet ženi!

Tončka. Da, da, oče se ženijo. Včeraj so jih prvič oklicali.

Tone. Osel stari!

Tončka. Le zmerjaj. V ti hiši ste tega pač vajeni. (Tone bere dalje.) Prej bi jim bila zamerila tudi jaz. Zdaj pravim: Naj se le ženijo. In naj zapišejo vse ženi. Da

bosta ti in tvoj oče ogoljufana. Saj si ženin le denar, ne mene.

Tone (srdito zmečka pismo). Tisti Mundov Janez piše to — tvoj Janez?

Tončka. Zakaj moj?

Tone. Tudi ponoči lazi tod okrog.

Tončka. Mi ni znano, kakor ne more vedeti on, da spim sama. A čudno je, da veš ti to tako natanko. Ali laziš tudi ti okoli? Doma te ni nobeno noč.

Tone. Kaj očitaš? Sebi očitaj tega Janeza, ki ti pošilja tako ljubezniva pisma — ženi drugega.

Tončka. Ali sem tvoja žena? Saj si ženin denar, ne mene.

Tone. K vragu ti in tvoj denar!

Tončka (vsa razjarjena). Šele to pismo mi je odprlo oči. Malone na bobnu so že bili ti bogati, napuhnjeni Hrastovi — pa se jim je zahotelo Strelčevega denarja, ki bi jih naj rešil. A oče so vam naredili križ čez te gnusne račune.

Tone. Pa naj vzame stari tudi tebe nazaj.

Tončka. Ne veš, če ne pojdem.

Tone. In potem k Janezu, kaj?

Tončka (srdito). Pusti tega Janeza, tega boječega fanta. Jaz pravim le — in Strelčeva hiša ne laže: poštna sem prišla v hišo. Nesreča le, da v takšno hišo. Ah, gnusi se mi tukaj. Samo zaradi denarja so me spravili sem, v nesrečo — kako gnusno! (Se stresa od gnuša.)

Tone. Naj bo preklet ta denar, ki me je zavezal za vse življenje.

Tončka. Z večjo pravico bi smela reči jaz: Naj bo preklet! In prekleti tisti, ki so se ga polakomnili in so me zaradi n'ega spravili v nesrečo in v trpljenje.

Tone (strga pismo in ji vrže kosce pred noge). To imaš. Le odpiši mu. In srčne pozdrave mu pošlji, kakor on tebi. In če hočeš, še poljube. Sovražim vas vse. (Odhaja.)

Tončka. Huje ne, kakor jaz vas. (Strmi nekaj časa na raztrgane kosce, se skloni, jih pobira.)

Enajsti prizor.

Hrast (vstopi, odnese mokroto s sebe, gleda nekaj hipov Tončko). Kaj pa pobiraš?

Tončka. Neke papirje — smeti.

Hrast. Pa poberi in vrzi v ogenj.

Tončka. Bom. (Naglo pobere, odide z njimi.)

Dvanajsti prizor.

Hrast (stopi k lavi, si nalije kozarček žganja. Roka mu trepeta, ko naliva in ko nese k ustom, da se pijača razliva. Izpije na duško. Še nalije in izpije. Počasi vstopi)

Malec (velik, zelo resen in počasen, oblečen ubožno, a snažno; proti petdesetim letom. Si na pragu otresa vodo z obleke). Dober dan, gospod Hrast.

Hrast (se naglo okrene; vidi se mu, kako se je ustrašil; prijazno.) Bog ga daj! O, Malec? Kaj pa tebe nosi v takem pustem vremenu po svetu?

Malec. Opravki. Pusti opravki.

Hrast. Ali ga boš požirek? Hladno je zunaj.

Malec. Hvala. Ne bom.

Hrast. Pa sedi!

Malec. Hvala, bom. (Pristopi k mizi, sede na sprednji strani, postrani obrnjen proti Hrastu.)

Hrast (počasi zapre lavo; vznemirjen; roke se mu tresejo, da komaj zaklene. Prisede za mizo ob krajši, stranski strani). Kaj pa prinašaš lepega, Malec?

Malec. Nič lepega, gospod Hrast. — Da ne bodeva dolgo govorila: Francka je snoči porodila.

Hrast (novica ga kar vrže s stola; še s silo premaguje, spet sede). Križ božji, kaj pa prides meni to praviti? Babico bi bil poklical.

Malec (zelo počasi, ostro zroč Hrasta). Gospod Hrast, otrok mora imeti nekje očeta. Brez tega ni mogel priti na svet.

Hrast. Vprašaj deklino. Ta bo že vedela. Kaj pa naj jaz?

Malec. Sem jo vprašal, pošteno izprašal. Pa je rekla — **Hrast** (se nagne čez mizo). Kaj je rekla?

Malec (počasi, s poudarkom, a potr in žalosten). Da ste oče vi, gospod Hrast.

Hrast (plane pokoncu). Ali je punca znorela?

Malec. Mislim, da ne.

Hrast. Tedaj si pa ti.

Malec. Mislim, da tudi ne.

Hrast. Tedaj pa laže.

Malec. Mislim, da tudi ne. Do sedaj nisem opazil, da bi mi bila kdaj lagala.

Hrast (sirovo). Hudič kosmati, seveda Hrast naj bi plačal! Ta bo najlaže, si misli. Pa bodi on oče pankrtu.

Malec. Ne verujem, da moja hči računi tako. Do sedaj nisem opazil, da bi bila takšna.

Hrast. Bo pač zdaj takšna.

Malec (si potegne z roko čez čelo, iztežka). Kakor je bila prej, res ni. Poštena je šla od doma.

Hrast. Pa bi jo bil doma obdržal. V kurnik jo zaprl.

Malec. Revni ljudje smo, hiša polna otrok. Nisem mogel več vseh rediti in oblačiti. Pa sem mislil: Sedemnajst let ji je, naj gre, naj kaj prisluži. Ker ni bilo druge primerne službe, sem jo dal k vam.

Hrast. Dobro se ji je godilo pri nas.

Malec (pomolči; žalosten). Dobro in ne dobro. — Gospod Hrast, pošteno sem vam jo dal in tako mlado še. Pa se vam ni smililo mlado človeško življenje?

Hrast. Meni? Kako meni, za hudiča!

Malec. Gospod Hrast, niste več mlad, nepremišljen fant. Premisliti bi bili morali.

Hrast (postaja ozlovoljen in zloben). Kaj neki, ha?

Malec. Pomisliti ne samo, da naredite deklino nesrečno za vse življenje, pomisliti tudi, kakšno sramoto nakopljete meni in moji hiši.

Hrast. Prava reč, tvoja hiša!

Malec (ob zasmehovanju bolj in bolj mračen). Mala je in uboga, res. A poštena je bila do zdaj, morda bolj poštena nego marsikatera mogočna in imenitna.

Hrast. Ne blebetaj neumnosti. Deklina je pač kakor vse — dedce je lovila, pa je naposled res nekaj vlovila.

Malec. Ne tako, gospod Hrast. Govoril sem z njo resno. Ne verjamem, da je lagala. Ne zagovarjam deklina. Grešila je, trpi za to in bo trpela. A sodim, da je povedala resnico.

Hrast. Kaj neki bi mogla povedati o meni? Sem res radoveden.

Malec. Vse, kakor je bilo. Pri tatvini ste jo dobili. Kazen je zaslužila za to, ostro kazen. A kakor ste jo kaznovali vi, gospod Hrast, to ni bilo pošteno ne pred Bogom, ne pred ljudmi.

Hrast (se nagne proti Malcu, se mu reži v obraz). Kako pa, prijatelj Malec?

Malec. Silo ste ji storili. Potem delali z njo kakor žival.

Hrast (grozeče). Ti, Malec, pomisli nekoliko, kaj govoriš.

Malec. Sem vse premislil, dobro premislil. Tako ste storili, gospod Hrast, tako grešili zoper mojega otroka in zoper mene... Vem, kriv sem tudi jaz: preoster sem bil z deco. Sicer bi vam bila morebiti prej zbežala, prej se vrnila domov, ne padla tako globoko, ne se dala tako —

Hrast (udari po mizi). Vse laž, sama laž. Lehko prisežem.

Malec (presenečen, zateglo). Tako? Prisežete lahko, gospod Hrast? Pri Bogu vsevidnem in vsevednem? Premislite, gospod Hrast.

Hrast. Kaj naj premišlujem? Lehko. Vsak hip. Stokrat če treba, hudič.

Malec (počasi, okorno vstane, odrine stol ob drugem koncu mize, da more v kot. Vzame razpelo s stene, ga postavi na mizo pred Hrasta; drži križ za podstavek). Tako. — Za mojega otroka gre. — Sem položite roko, gospod Hrast, na Križanega, in prisežite, če upate... A pomislite šel!

Hrast. Res ne vem, kaj naj pomišljam. (Vstane. Položi roko na razpelo, a jo hlastno odmakne, kakor da ga je zazeblo. Pogleda Malca, se opogumi, položi roko spet na križ, Kristusu na prsi.) Prisegam.

Malec. Da ste nedolžni pri tem grehu?

Hrast. Da sem nedolžen.

Malec (ga gleda dolgo časa z velikim strmenjem, s tiho grozo. Dolg molk. Potem s poltihim, stisnjenim glasom). Ali se res ne bojite Boga?

Hrast (hripavo). Kaj se ga naj bojim? Nič hudega mu nisem storil.

Malec (dvigne razpelo, ga pozorno ogleduje). Da ni Kristus pri priči zakravel iz vseh petih ran!

Hrast (nekako plašen). Ne budali!

Malec. Zakaj prisegli ste po krivem; po krivem bi najbrž tudi pri sodnji.

Hrast. Pojdi k vragu s svojimi pridigami.

Malec (mu zre naravnost v oči). Na sveti križ je prisegla namreč tudi deklina, da ste bili vi, edini vi, gospod Hrast. Da se je kak drugi moški nikoli ni doteknil.

Hrast. Je pač deklina po krivem prisegla.

Malec. Ne verjamem. (Pomolči, gleda zdaj razpelo, zdaj Hrasta). A kaj bo zdaj z njo? To mi povejte, gospod Hrast.

Hrast (srdit). Briga mene! Če je živiti ne moreš, — potok tam prek ob šumi je globok dovolj.

Malec (se vzravna, srdit). Ne, v vodo je ne bom gonil, gospod Hrast. Dokler še morejo te roke delati, bom skrbel za njo in za dete. — A vi, gospod Hrast, nikar ne kličite jeze božje iz nebes. Tudi vi imate otroke — ne veste še, kaj bo s temi.

Hrast. Ali me misliš še v moji hiši zmerjati? Pa te naj vendar vržem čez prag, nahujskam psa na te?

Malec (postavi križ na mizo). Ni treba, gospod Hrast, saj že sam grem. Ne jaz, ne deklina ne bova več iskala vaše milosti. Bo že naredil za naju on, ki ste ga s svojo krivo prisego udarili za uho kakor nekdam rablji na

veliki petek. Njemu izročim svoje račune z vami. (Od-
haja.)

Hrast (se zasmee nenaravno). Ha-ha, bojim se teh računov!

Trinajsti prizor.

Hrast (strmi nekaj časa za odhajajočim, potem na križ. Si briše čelo in lase, ker ga obliva pot. Stopi k lavi, si nalije spet žganja; se trese, da pijača kaplja na vse strani. Izpije, še nalije. Stopa nazaj k mizi. Se zdrzne, ko zagleda križ in Križaneža, ki gleda naravnost vanj. Prime križ, a spet naglo odtegne roko. Stoji nekaj časa pred mizo, strmeč v razpelo. Glava se mu poveša na prsi. Hipoma prime križ in ga začrene, da je Kristus obrnjen od njega. Stopa spet k lavi, pije. Ko pride nazaj k mizi, prime križ odločno, stopa z njim v kot in ga položi na deščico. Že hoče odstopiti, kar se razpelo zažuga in se zvrne proti njemu. V zadnjem hipu ga še vlovijo z rokami, da mu ne pade naravnost na glavo. Drhti od groze in razburjenja). O ti hudič ti! (Drži razpelo daleč od sebe.) Ti — ali me res že hočeš? (Prime ga z obema rokama ter ga postavi trdo in odločno na prečnico.) Tu stoj in se ne geni! (Hlastno odstopi, gre spet proti lavi. Spotoma se še nehote, s tajno grozo ozira v kot. Nalije, pije.)

Štirinajsti prizor.

Tone (naglo vstopi. Moker, a nič ne dvigne klobuka, da se mu voda cedi z nje, če naagne glavo. Ne reče nič, le mračno in sovražno gleda očeta, ki pravkar nataka drugi kozarček).

Hrast (se nerodno okrene proti njemu, ko ga je zaslišal vstopiti. Gleda ga nekaj časa, potem jezno, pijano). Kaj buliš v me? Ali me hočeš snesti?

Tone. O ne. Preveč se mi gnusite. Prišel sem le, da pljunem pred vas.

Hrast (grozeče). Ti, čehak!

Tone. Dà, — da pljunem pred vas. Ker vas zaničujem in sovražim, vi 'stari grešnik.

Hrast (se oprijemlje za glavo). Ali te vrag jaše?

Tone. Pravkar sem srečal na dvorišču Malca, pa je povedal tudi meni: spet en bratec več.

Hrast. Neumnost — laž! — Sicer pa — kaj bi brigalo to tebe?

Tone. Brigalo, brigalo! Zakaj naposled bom nosil vse vaše grehe jaz.

Hrast. Ne bodi smešen, fant. Kaj boš ti!

Tone. Da, jaz! Kakor že nosim posledice vašega pijančevanja in vaše zapravljenosti.

Hrast. Glej ga, kako neki? Kaj pa ti manjka?

Tone. Manjka? — Manjka nič. Imam le preveč. Ženo ste mi navesili, da delam z njo vred pokoro za vaše grehe.

Hrast. Budalo! Prej ali slej bi se vendar moral ženiti, ne?

Tone. A po prosti volji. Zdaj pa ste mi navesili kamen na noge, da nikamor ne morem, jarem mi dejali na vrat, da nikoli več ne bom mogel svobodno povzdigniti glave.

Hrast. Saj pravim: budalo, popolen norec! Če bi pa moral po svetu — s trebuhom za kruhom, delat ali beračit, bi lahko hodil, bi ponosno dvigal glavo — he?

Tone. Laže nego zdaj. Sicer pa pojdemo morda še navzlic ti že stokrat prekleti ženitvi po svetu kruha

prosit. (Zasmehljivo.) Oče Strelec se namreč v drugič — ženijo.

Hrast (stopi korak proti njemu, strmi prepaden vanj). Ne uganjaj takih neumnih šal.

Tone. Včeraj so ga pri Sv. Lenartu prvič oklical.

Hrast. Ali vsi vragovi — pa ste se vsi zakleli zoper mene?

Tone (zasmehljivo). Kaj se bodo zakleli? Saj so vaši prijatelji.

Hrast. In tvoji ne manj. — A to je pač od tega, ker grdo ravnaš s Tončko. Ti si kriv.

Tone. Ali ste vi z materjo lepše, kaj? Kakšen zgled pa ste mi dali? Stokrat boljši še vendar sem nego vi. Jaz še žene nisem pretepal kakor vi rajno mater. Moril še manj.

Hrast. Jezik za zobmi, frkolin!

Tone (grozeče). Zatajite se malo, sicer —

Hrast (se grabi za glavo). Jezus Kristus, tako bo šel ves dom.

Tone. Naj gre! Saj je itak sezidan na sami goljufiji. In ves je pomazan in oskrunjen z grehom.

Hrast. Naj gre! Naj gre! — Nič mu ni za dom. Tu se vidi, kakšen sin si.

Tone (zaničljivo). Dober sin dobrega očeta.

Hrast. Moj sin nisi. Vedno si bil potuhnjenec in podmuljenec.

Tone. Kakšen potuhnjenec?

Hrast. Niti pil nisi. Samo da bi mogel mene zaničevati.

Tone. Ha-ha, ali je čudno, ko sem videl vas tolikokrat tako pijanega, da niste vedeli, kje imate glavo in kje pete. Če mi to ne bi bilo pristudilo pitja, ne vem, kaj bi mi ga naj.

Hrast. To ga glej! Pa si ti sodnik očetov?

Tone (ledeno, sovražno). Le mirni bodite. Zdaj pijem tudi jaz.

Hrast (zavzet buli vanj). Tudi ti?

Tone. Pijem, iz jeze in obupa. Res, da še bolj na skrivnem. Ne vem pa, če ne porečejo ljudje kmalu: »Isti pijanec je kakor stari.«

Hrast (si seže v lase). Ha, kakor stari! Ker sem bil norec, da sem mu grunt izročil, sem že »stari«, ki ga je treba zaničevati.

Tone. In kdo ve, če ne bodo pljuvali kdaj moji otroci pred menoj, kakor pljunem jaz pred vas, prasec stari. (Pljune predenj.)

Hrast (stopi korak nazaj, plane spet naprej, stiska pesti, se davi od jeze). Ti... ti...

Tone. Da, pljunem, ker je vsa nesreča v naši hiši vaše delo in vas zato zaničujem in sovražim. Je mi časih, da bi vas pograbil za vrat in vas zadavil — v plačilo za vse hudo, kar ste ga storili materi, nam otrokom, naši hiši.

Hrast. Ali nisem jaz tvoj oče? — Oče! Slišiš?

Tone. Oče, da me je v dušo sram takega očeta. Oče, da bi ga bilo treba že davno vreči iz hiše, v hlev, na gnoj, ker je sramota in prekletstvo hiše.

Hrast. Ka-aj? — Ka-aj? — Ko-oga? — Ti — moj sin — pa to meni, meni? (Sili v Toneta.)

Tone (ga prime za roke, ga potiska proti peči, posili na klop). Tako! — Tukajle boste odslej sedeli, če ne bode te mirni in pokorni. Tukaj — s staro Mico in z berači.

Hrast. Ka-aj? Ka-aj? — Ja-az? — Pa ja-az — Hra-ast? Gospod Hrast mi pravijo tu doma in v mestu. Pa bi naj jaz —

Tone. Da, vi. Zdaj sem jaz gospodar. Hvalite Boga, če vas pustim tukaj. V listnjak, na gnoj bi vas trebalo vreči, saj smrdite od kupa svojih grehov.

Hrast. O ti hudič — ti satan v človeški podobi. (Napol jokaje.) Otrok — pa očeta tako... očeta!

Tone. Oče ste? — Gnusoba ste, pijanec, prešestnik in ubijalec. Saj je to mo' a največja nesreča, da imam tako svinjo očeta.

Hrast (hrope). Pa se ne bojiš Boga — ne bojiš strele z neba? Ti — ti...

Tone. Ne imenujte Boga — saj brž niti ne verujete v njega.

Hrast. In četrte božje zapovedi nič ne poznaš? Ti... ti...

Tone. Pa je ta samo za otroke, za starše ne? Kako ste jo pa izpolnjevali vi? Ali nas niste vseh pokvarili s svojim zgledom, s svojim gnusnim življenjem?

Hrast. Smrkolin, ti boš mene sodil in zmerjal? Pokažem ti. (Plane proti Tonetu.)

Tone (ga potisne nazaj na klop). Ne, tako se ne bo deva več. Tisti časi so minili

Hrast. Žival! Žival! — Bog te naj kaznuje. Strela z jasnega neba te naj udari!

Tone. Tudi to se mi gnusi, da zdaj javkate in cvilite kakor pes, če ga udariš, in kličete Boga, ki ste se sicer ubogo malo menili zanj. A če res je, vas bo še tepel za vaše grehe.

Hrast. In misliš, da tebe ne bo?

Tone. Morda tudi. Zlasti če ostanem v ti hiši, v tem zraku, polnem strupa, v tem peklu. Cnusi se mi tu, duši me. Odbežal bi najrajši na konec sveta. — O-o! (Se grabi za glavo, hiti iz sobe.)

Petnajsti prizor.

Hrast (s pijano-jokajočim glasom). Lastni sin — lastni sin — pa dvigne roko zoper očeta! (Grozi s pestjo za sinom.) O — o — preklet bodi! Preklet tu in v večnosti! (Gre k lavi, pije. Pa se venomer ozira v kot na križ. Stopa proti mizi, se postavi pred mizo, strmi v razpelo. Obrne se spet v stran, odmajava z glavo.) Ah, ne — ne — ne! (Stopa počasi, sključen proti peči, sede na klop, nasloni komolca ob kolena, glavo v roke; vzdihuje.) Lastni sin — lastni sin. — Pa mene — gospoda Hrasta!

Šestnajsti prizor.

Mica (počasi vstopi. Se ustavi sredi sobe, začudena opazuje Hrasta).

Hrast (venomer). O Bog, Bog — ali je to mogoče? Pa lastni sin! Moja kri in meso!

Mica. Kaj pa je?

Hrast. Lastni sin — pa mene — Hrasta — gospoda Hrasta!

Mica. Ali Tone? — Pa se je spuntal zoper tebe? Saj sem vedela in ti prerokovala, da se bo prej ali slej zgodilo. Da ti bodo kdaj zrastle čez glavo, strli tvojo moč.

Hrast. Pa lastni sin — moja kri! — Jaz norec, ki sem mu dal grunt! Zdaj pa imam! Takšna nehvaležnost! — Saj v nebo vpije. (Joka od jeze in pijanosti.)

Mica. Saj sem ti pravila: Želel boš še kdaj lju-bezni, prosil za njo, pa je ne bo.

Hrast. O Bog — o Jezus — ali je to mogoče?

Mica. Priha' a pač tudi zate dan plačila — sodni dan.

Hrast (se razsrdi). Tukaj naj sedim, z deco, z berači in z Mico? Jaz — jaz — ki sem spravil hišo iz nič do bogastva, do imena, da mi pravijo povsod: Gospod Hrast... Jaz — jaz — v kotu — v zapečnjaku? — Rajši zažgem, vse zažgem... Na — na... motite se vsi skupaj. Nisem še tako star, ne še tako brez moči, tako na koncu... ha-ha! (Vstane, se mogočno vzravna, boči prsi, iztega močne roke.)

Sedemnajsti prizor.

Lojze (vstopi, držeč Tiliko za roko. Oba vznemirjena in razgreta. Tilika gre nerada, da jo Lojze skoro s silo vleče za seboj).

Hrast (nekako pozabi na svojo nesrečo in jezo, ko zagleda prišleca. Trudi se, da bi stal mirno, vprašujoče gleda prišleca).

Lojze. Tako, tukaj so oče. Povej zdaj tukaj pred njimi, da si voljna.

Tilika (nekako potrta, brez volje). Saj pravim vedno: »Vseeno mi je.«

Hrast (se spet začuti očeta in gospodarja, mogočno). Kaj hočeta?

Lojze. Tiliko bom vzela.

Hrast (strmi vanj, kakor da ga ni razumel). Kam jo boš vzela?

Lojze. No, za ženo.

Hrast (odstopi, kakor da ga je nevidna sila vrgla nazaj; v hipu ga je minila vsa pijanost). Za — za ženo?

Lojze. Za ženo! Imava že vse zgovorjeno.

Hrast (lovi sapo, komaj govori). Zgovorjeno imata? Ali res — ti — ti, deklina?

Tilika (napol malomarno, napol obupno). Meni je vseeno. Storite z menoj, kar hočete.

Hrast (mračno, grozeče Lojzetu). Ne boš je vzela!

Lojze (istotako mračno, grozeče). Bom jo. Tudi proti vaši volji.

Hrast (stopi razjarjen proti Lojzetu, dvigne pest). Ne boš je, pravim.

Lojze. A jaz pravim: bom jo. Tudi proti volji vsega sveta. (Ovije Tiliki roko okoli pasu, jo privije k sebi.)

Mica (ki je do zdaj vsa prepadena gledala in poslušala, pristopi k Tiliki; resno in odločno). Tilika, ne boš ga vzela.

Tilika (se brani objema Lojzetovega, a brez prave volje in odločnosti). Vseeno mi je. Storite z menoj, kar vam drago.

Mica (dvigne roko, kakor bi hotela odvrniti veliko nevarnost). Ne boš ga — ne moreš ga — ne smeš ga, ker je — ker je — (lovi sapo)

Hrast (se naglo okrene k njej, besno). Molči, ženska!

Mica (glasneje) — ker je — tvoj — tvoj — brat!

Lojze (izpusti Tiliko, prestrašen odstopi).

Tilika (krikne kakor v srce zadeta). Jezus, Marija! (Se zruši na kolena.) Jaz pa bom mati, in oče je — Tone. (Bridko zajoka.)

Hrast (postoji za trenutek kakor okamenel, nato se v divjem navalu jeze z dvignjeno pestjo zažene proti njej, hropeč). Ti — ti — vlačuga!

Lojze (sune očeta v stran). Proč! Udarili boste samo enkrat — vi — vi dvajseteren prešestnik!

Hrast (obstoji z dvignjeno pestjo okamenel na mestu, strmi v Lojzeta kakor v prikazen. Šele polagoma se mu vrača zavest. Roka se mu prične tresti in se mu polagoma poveša.) Tudi ti — se dvigaš — proti meni? — Ali se res podira danes svet? (Hipoma se naglo obrne proti mizi, si zaseneči z roko oči, kakor bi se mu bleščalo ali bi slabo videl, in strmi v križ v kotu.)

Mica (sklepa roke, se obrne tudi proti križu). Naš križani Jezus! — Sodni dan — pravi sodni dan!

Zavesa na g lo pade.

TRETJE DEJANJE.

Soba kakor v prvih dveh dejanjih.

Prvi prizor.

Mica (sedi z naočniki za mizo tik okna, krpa staro krilo. Po daljšem molku.) Poglej, Tine, koliko je ura.

Tine (kleči na tleh pri peči in popravlja račilo, ki ga ima na klopi. Pogleda na uro). Sedem je pravkar minilo.

Mica. O ti moj Bog, sedem že minilo, pa še tako temno! Pa se danes res ne bo zdanilo? (Gleda skoz okno.) Seveda pri takem nalivu ni čudno. Pravi občni potop bo brz.

Tine. Dež pa res gre, kakor bi se nebo razčesnilo.

Mica (odloži delo, zapiči iglo v krilo). Kar neprijetno je človeku ob takem vremenu. Saj se nič ne vidi.

Tine. Prav pravite, babica: neprijetno. A šele ponoči, ponoči! Kako nemirna je bila živina to noč.

Mica. Ni čuda, ob takem viharju.

Tine. Viharji in nevihte so bile že večkrat, a takšnega nemira še v hlevu ni bilo nikoli. (Zamišljeno.) Ali so krave čutile, da jih danes ne bo več molzla Tilika?

Mica (vznemirjena, skoro nevoljno, kakor bi ji bil tak pogovor neprijeten; ostro). Kaj bi naj čutile! Pa jih bo Tončka, če ne Tilika. Je vseeno.

Tine. Mogoče vseeno.

Mica. Tiliki pa se bo, če Bog da, pri Tončkinem očetu bolje godilo nego pri nas.

Tine. Žal 'pa mi je Tilike vendarle, da je odšla. Res sva se dostikrat prepirala, pa sem jo le rad imel.

Mica (mehkeje). Ona pa tebe.

Tine (oveseljen). In vas tudi, babica.

Mica. A skrbi mi je delala, skrbi, ta nesrečni otrok. (Si briše solze.)

Tine. Pa vendar jokate za njo.

Mica. Ker so jo oče v takem vremenu pogнали iz hiše, na večer, na noč. (Bolj zase.) Ne pozabim jim tega. Ko bi bil gospodar doma, Tone, bi morda ne bila šla. A ta je odšel, menda gor k cerkvi, v krčmo. Šele ponoči nekda se je vrnil. (Razmišlja.) Sicer je pa prav, da je šla. Ne mogla bi biti več v hiši. Že zaradi Tončke ne Preveč bi ta trpela... Čudno življenje je pri nas, čudno.

Tine. Da, da — čudno je pri nas. Časih se človek res ne spozna več. (Razmišlja.) Bog ve, če ni bila ponoči tukaj.

Mica (presenečena dvigne glavo). Kdo? Ali Tilika?

Tine. Tilika. Kdo pa?

Mica. A kako — tukaj?

Tine. Tako čudno je potrkalo nekajkrat na vrata hleva. Prav kakor je trkala Tilika, ko me je ob jutrih klicala, naj vstanem in odprem.

Mica (vidno v skrbeh zateglo). Tako?

Tine. Kar strah me je bilo. Zakaj to sem dobro čutil, da jutro še ne more biti. In da je Tilika snoči odšla, sem vendar vedel.

Mica. Pa si šel odpirat?

Tine. Nisem. Ko me je trkanje zbudilo — dvakrat me je —, sem si mislil: Če je Tilika in hoče v hlev, bo že poklicala.

Mica. Pa ni?

Tine. Ne. — Ko se je podrla palma¹ ob cesti, sem se spet zbudil. Pa se mi je zdelo, da nekdo pri jaslih joka.

Mica. Veter je bil.

Tine (razmišlja, odmajava z glavo). Babica, ne vem, če veter. Čisto drugače je bilo. In krave so bile nemirne in so rožljale z verigami, kakor bi jih kdo z bičem.

Mica (vznemirjena). Tako? — A kdo bi naj bil jokal?

Tine. To sem se vprašal tudi jaz. Še poklical sem: »Tilika, ali si ti?«

Mica. In se ni nihče oglasil?

Tine. Nihče. Še enkrat sem vprašal: »Tilika, ali si slišala, drevo je podrlo. Ali pač hrast ali kako palmo?«

Mica. Pa spet ni bilo odgovora?

Tine. Ni bilo. — Teda me je bilo v resnici strah. Kakor da nekdo stoji ob meni, se mi je zdelo. Odejo sem potegnili čez glavo in sem komaj čakal jutra.

Mica. Res, čudna noč je bila, čudna nad vse. (Se spet ozira skoz okno.) Pa hočeš v tem nalivu res iti na rake?

Tine. Seveda pojdem. Na pašo v takem itak ne morem gnati, saj se nobena pasla ne bi. Račilo je tudi popravljeno. Črvov si dobim že med potjo. Za največjo silo imam tudi nekaj krušnih skorjic v žepu. (Stopi k oknu.) Lije pa res grdo.

Mica. Še povodenj bo.

Tine. A da v takem žagajo in cepijo palmo. Ne bi jim ubežala.

Mica. Če pa je Tone tako hotel. Pust je danes kakor pepelnica.

Tine. Teda seveda ni pomoči. (Pomišlja.) Čudno, da je zlomilo to palmo, mlado drevo. Hrasti, starini, pa vsi tako mogočno stoje.

Mica. Pa bi ti bilo ljubše, če bi bilo zlomilo hrast?

Tine. Ne vem. Morebiti. Palme so tako lepe.

Mica. Počakaj! Morda še doživiš vihar, ki bo tudi hraste.

Tine. Močno stojijo.

Mica. Pa vendar nimajo nikjer pisano, da bodo stali vekomaj.

Tine. To je pa spet res. A da je moralo ravno to mlado palmo, ne katere velikih in starih. Smili se mi.

Mica. Je bila pač najslabotnejša.

Tine. To že. A tudi najmlajša, najlepša. Dolgo bi še lahko rasla.

Mica. Ka' hočeš! Ji je bilo že tako usojeno.

Tine. Najbrž!

Mica. Zdaj pa itak ni več pomoči. Škoda besed.

¹ V Slovenskih goricah palma = topol.

Tine. Nekdo prihaja sem po dvorišču... Oče so... Babica, jaz kar grem. (Odstopi urno od okna, vzame veliko suknjo, ki se suši na peči, ker je bila prejšnji dan vsa mokra, jo brzo oblači.)

Mica. Dobro, dobro. A počakaj, stopim s teboj v kuhinjo, da dobiš kaj zajtrka. Na tešč vendar ne moreš iti. (Vstane; stopa počasi, sključena proti durim.)

Tine. Kaj toplega mi bo dobro storilo. (Vzame račilo.)

Mica. Glej pa, da v vodo ne padeš. Potok je hudo narasel.

Tine. Bom že pazko imel. (Ponosno.) Plavati pa tudi znam. (Odhajata, še na blagoslovljeno vodo pozabita.)

Drugi prizor.

Hrast (vstopi čez čas, moker, a ne otrese mokrote. Nekako sključen in postaran, brez prejšnje sigurnosti in bahavosti v nastopu. Stopa počasi proti lavi, a si tik pred njo premisli, odmaje z glavo, gre proti mizi. Postoji pred mizo, se oprime z obema rokama roba mize, strmi v razpelo. Stopi v kot, vzame razpelo z deske, ga drži z obema rokama pred seboj, ga pozorno ogleduje od vseh strani. Odmajava z glavo, poltiho, sam zase). Da krvavi — smešno!... Sanje — prazne sanje... Malo preveč sem ga imel včeraj — od same jeze... odtod to... Mrtev les — pa naj krvavi? Neumnost! (Postavi križ nazaj v kot. Sede, strmi še nekaj časa v razpelo. Se nasloni s komolci ob mizo in si zakrije z rokami obraz. Sedi nekaj časa tako nepremično. Kar zasliši, da nekdo odpira duri, in plane pokoncu. Ko zagleda Mico, si nekako oddahne. Nekako izgubljen mu begajo pogledi po sobi.)

Tretji prizor.

Mica (ga nekaj časa molče opazuje, potem nekako očitajoče). Kaj pa iščeš?

Hrast (ne odgovori; se ozira še nadalje z istim blodnim pogledom po sobi).

Mica. Ali iščeš tiste, ki si jih iz hiše pregnal?

Hrast (molči, odvrta pogled od Mice).

Mica. Morda pa iščeš njo, ki je tukaj umrla? Umrla po tvoji krivdi.

Hrast (stopa molče proti durim, da bi odšel. Pred durmi se nenadoma okrene v stran, sleče premočeno suknjo, jo obesni na obešalo, vzame suho in jo obleče).

Mica. In tisti, ki si jih pogнал iz hiše — v noči in nevihti —, vedi Bog, kje hodijo zdaj.

Hrast (stopi k durim, molče, ves izgubljen; prime za kljuko, počasi odpira).

Mica. In tisti, ki že v grobih spijo — pač, tisti hodijo po hiši in strašijo. Na sodbo te kličejo, Martin.

Hrast (kakor bi se šele sedaj zavedel, kaj mu govori, zaloputne duri, plane razburjen proti Mici). Tebe bi še trebalo pognati ali ubiti, pa bi bil mir v hiši.

Mica (mu zre kljubovalno, skoro sovražno v oči). Udari — zadavi — ubij! En greh več ali manj, kaj to tebi!

Hrast. Vidim: res ne bo poprej miru, da poženem še tebe iz hiše.

Mica. Nisem tako zrastle s to hišo, da je ne bi mogla zapustiti. Zdaj nimam tukaj itak ničesar opraviti, ko si pogнал punco, ki sem morala paziti na njo.

Hrast. Ha-ha, lepo si pazila.

Mica (žalostna). Že res, pri vsi skrbi in pazljivosti me je ociganila tvoja kri — s tvojo krvjo.

Hrast. Hudič, da vaju nisem že davno obeh pogнал! To imam zdaj.

Mica. Na se bi se jezil, zapeljivec brezvestni. Hčer si mi spravil v grob, njeno in svoje dete si pač obdržal v hiši, ker je bilo to bolj poceni in ker si tako laže prikril greh in sramoto, ko bi sicer vendar moral skrbeti za punco. A v njeni nesreči se nisi spomnil, da si ji dal ti življenje — izpod strehe si jo izgnal, v noči in nevihti. In kdo ve, ali se je srečno rešila, je li našla ponoči pravo pot.

Hrast. Saj ni otrok, da je ne bi našla.

Mica. Sam Bog ve, kako je z njo. Čuden strah mi teži srce. Če je šla v nesrečo — na tvoji vesti naj bo tukaj in v večnosti.

Hrast (nesiguren). Le preklinjaj me! Ne bojim se. Včeraj ste me pač precej potlačili — malo preveč sem ga imel —, a strli me še niste. In me ne boste kar tako.

Mica (žalostna). Nič te ni treba preklinjati, Martin. Je že itak preveč prekletstva na tebi in tvoji hiši: tvoji grehi.

Hrast (zbadljivo). Tudi ti nisi bila brž v mladosti svetnica.

Mica. Nisem bila, Bogu bodi potoženo. Zato sem tudi trpela z otrokom, trpim z otroka otrokom. A s teboj ne bi menjala.

Hrast (spet odpira duri). Le jezikanj in krokaj, molčati itak ne moreš, to vem. Poslušaj pa naj tvoje jezikanje kdo drugi. (Odhaja.)

Četrty prizor.

Mica (stopa utrujena k mizi, sede za mizo, vzame krilo in se spet loti šivanja. Nekaj časa šiva, kar ji naenkrat omahnejo roke z delom na mizo. Pogleda po sobi, kakor bi koča iskala, proti durim, kakor bi koča pričakovala. Vzdihne, se spet loti dela).

Tončka (vstopi z veliko skledo. Gre k mizi, odpre miznico, vzame krajec kruha iz nje in začne rezati v skledo drobne plasti kruha za juho).

Mica (ko sta obe nekaj časa molčali). Pa je fant odšel, Tine?

Tončka. Odšel, babica. Bilo bi pa bolje, če ga v takem vremenu ne bi puščali iz hiše. Tudi vlovil nič ne bo, je premrzlo. Le ves premočen spet bo.

Mica. Je res, res: prehladno je že in moker bo. A je bolje zanj, če ni mnogo v hiši. Ne vidi nič dobrega, ne sliši nič dobrega.

Tončka (vzdihne). Resnica, žalibog.

Mica (odloži šivanje, se leca). Moj Bog, vse me boli, protin v vseh udih. O takšnem vremenu je le še huje.

Tončka. Mene pa boli glava, da bi mi počila.

Mica (vzdihne, pokimava). Si tudi sirota... A boli nas glava brž vse, kar nas je v hiši.

Tončka. Da, da, bolni smo brž vsi. A čudne bolezni so to.

Mica. In ta nemir, te skrbi. Kakor gora mi leži danes na prsih.

Tončka. Meni ne samo danes — dan na dan.

Mica. Če je deklina le srečno prišla k tvojemu očetju, kakor sva ji naročili.

Tončka. Upam, da že. Pot vendar ni tako neznanjska. — A da jo morejo o takem vremenu spoditi iz hiše. In še v takšnem stanu. S tem nesreče ne bodo spravili s sveta. Le povečajo jo,

Mica (bridko). Srca Hrast ni imel še nikoli; za mater ne, za hčer ga nima.

Tončka. In kaj bo zdaj z ubožico?

Mica. Vedi Bog. Tako sem ti hvaležna, da si se ti zavzela za njo, ne pa je tudi obsodila, dasi bi ti imela največ vzroka.

Tončka. S tem bi stvari nič ne predrugačila. Zdaj je sirota in trpi. Upam, da je tudi oče ne bodo odgnali od hiše.

Mica. Če je le srečno prišla k njim.

Tončka. Če bi morda jaz po obedu pogledala domov. Pa boste mogli skuhati večerjo, če bi mene še ne bilo. Anica bi menda težko, najsi tudi vstane.

Mica (razveseljena, toplo). O, bom že. Toliko pri moči pa še vendar sem navzlic protinu.

Tončka (se ozira skoz okno). Ko bi le malo ponehalo!

Mica. Težko boš seveda hodila, če bo kar neprestano lilo. A v takih skrbih sem. Tako čudne sanje sem imela.

Tončka. Tudi vi, babica?

Mica. Ali tudi ti?

Tončka. Vso noč ni bilo miru. Da nekdo trka, se mi je zdelo vsak hip. »Veter je,« sem si rekla. A da vam resnico povem, prav groza me je bila.

Mica. Kakor mene.

Tončka. Kaj pa ste sanjali?

Mica. Vso noč o rajni gospodinji, kakor vsakokrat, kadar pride nesreča v hišo. In da je prišla Tilika nazaj, se mi je zdelo, pa vsa mokra.

Tončka. Od tega bo to, ker je vso noč tako lilo. Ti viharji in nalivi vznemirjajo človeka še v sanjah.

Mica (je ne posluša. Strmi s široko razprtimi očmi predse, kakor bi še vedno gledala prikazen iz sanj). Kar curljala je voda od nje. Rekla sem ji, naj se preobleče. Pa je molče odkimala.

Tončka (sama vsa vznemirjena, jo skuša pomiriti). So pač sanje — prazne kakor mehur na vodi.

Mica (vsa prevzeta po prikazni). Kar polnila se je soba z vodo. Tilika je pa stala sredi sobe, bleda, tiha, vsa nekako odrevenela in mrzla. Naenkrat pravi: »Vsa Hrastovina se naj potopi kakor jaz!« — Razločno sem slišala vsako besedo — ne vem zagotovo, ali še v spanju, ali sem bila že zbudena.

Tončka (plašno). Za sveto božjo voljo, pa se ji vendar ni med potjo pripetila nesreča?

Mica. To, to me skrbi. Zato bi te res prosila, če bi stopila k očetu in bi pogledala.

Tončka. Bom. Smili se mi, reva. Več so krivi drugi nego ona. (Spravi kruh v miznico, ki jo pusti odprto.) Babica, ali boste pogrnili vi? Čisto sama sem zdaj v kuhinji — Anica je bolna, Tilike ni.

Mica. Bom, bom. Le idi — dela imaš dovolj zunaj.

Tončka. Pa kar pripravim in pokličem moške v hišo.

Mica. Pokličij jih. — Da v tem vremenu delajo! Ne bi ubežala ta palma.

Tončka. Je pač tako pri nas: marsikaj narobe. A da le kdo pokaže svojo voljo. (Odhaja s skledo.)

Peti prizor.

Mica (stopa s težavo okoli mize, opiraje se z rokami ob mizo. Vzame iz miznice prt iz domačega prediva, pogrne, položi na prt po pet žlic, vilic in nožev. Na vogel mize po-

loži kruh. Hoče spet sestri, a se nenadoma domisli in vzame spet po dve žlici, noža in vilice in jih položi nazaj v miznico).

Anica (vstopi; bleda, ogrnjena z veliko ogrinjalko, v roki precej obsežen sveženj). Tako, babica, najpotrebnejše sem pospravila. Zdaj lahko grem.

Mica (se naglo okrene; se naslanja s telesom ob mizo, od začudenja sklepa roke.) Kam pa nameravaš iti, za pet ran Kristusovih? In kaj si vstala, ko si pa vsa bolna!

Anica. K tetici Juli. Otroka edine sestre ne bodo podili iz hiše, upam, kakor me pode oče.

Mica. Jezus, to ste ljudje! Sama zamera vas je, sama jeza, samo sovražstvo.

Anica. Ne pravim, da ne govorite resnice, babica. A slišali ste včeraj sami.

Mica. Kar so oče govorili, so govorili v jezi, nepremišljeno. Danes se gotovo že kesajo.

Anica. Naj se ali ne, meni vseeno. Jaz vem le, da v ti hiši ne morem ostati. Zaduši me to — to strašno — ti — ti — (Išče besed.)

Mica. — grehi, ki jih je polna vsa hiša. Ti dušijo, vem. Saj tudi mene.

Anica (se z dolgim pogledom ozira po sobi; nenadoma se zdrzne). Strašna je ta hiša.

Mica (mehko). Pa je vendar tvoja rojstna hiša. Anica.

Anica (žalostna). Tem slabše. (Je pristopila k mizi in sede. Tudi Mica sede.) Čujte, babica, ko sem bila pri teti v mestu — saj veste, zunaj mesta stanujejo, v bližini pokopališča, le ozek travnik je med pokopališčem in tetino hišo —

Mica (odkimava z glavo). Ni bilo primerno stanovanje to zate, Anica.

Anica — sem gledala časih ves večer, dolgo v noč, čez travnik tja na pokopališče.

Mica. Spala bi rajši! Glej, takšne uganjaš, pa bi naj bila zdrava?

Anica. Tedaj sem videla, kako stoji mrtvašnica tam samotna in grozeča. Le žalost je v njej in strahovi.

Mica (se ozre po sobi, plašno). Tiho! — Tiho!

Anica. Tedaj sem si večkrat rekla: Naša hiša je prav takšna mrtvašnica — polna žalosti, polna strahov.

Mica. Kaj si le takšne stvari vtepaš v glavo!

Anica (kakor da ne sliši). Časih, kadar je divjal ponoči vihar, sem poslušala, kako je v tistih temnih drevih ob mrtvašnici šumelo, vzdihovalo, jokalo — kakor bi vzdihovale in jokale nesrečne duše, prosile usmiljenja, klicale na pomoč.

Mica (vznemirjena). Kaj vse se tebi ne dozdeva! Bolna si, Anica.

Anica. In kadar šume v viharjih nočeh hrasti in palme ob cesti pred našo hišo, se mi zdi prav tako: trpeče duše kličejo.

Mica. Sanje, Anica, prazne sanje.

Anica. A kakšne duše le? Ali duša materina? A mama je v nebesih — mučenica!

Mica. Kje drugje pa — mučenica!

Anica (kakor v zamaknjenju, skrivnostno). Pa se mi zazdi: oče morajo imeti na vesti še druge duše — mnogo drugih še.

Mica. Kaj govoriš? Tiho bodi!

Anica (vedno skrivnostno, Mica preplašeno posluša). Danes, ko sem videla, da so vihar in tiste nevidne, so-

vražne moči, ki jih je polna vsaka viharna noč, zlomile najmlajšo palmo, mi je s strašno težo leglo na dušo vprašanje: če niso oče pogubili tudi duše Tilikine.

Mica. Jezus, Jezus! — Da je morala snoči iti še k tebi in ti razodeti vso necrečo. In ko bi bila potem pustila očeta pri miru, ne jim očitala. Saj veš, kadar so pijani, ni mogoče govoriti z njimi. (Ko vidi, kako si Anica obupana zakriva oči, mehkeje.) Bila si pač bolna.

Anica. Zato moram zdaj iz hiše. Prestrašno je tukaj.

Mica. A če odideš, bodo oče še bolj divjali. Še doto ti odjedo. Kaj pa potem s poroko?

Anica (se poskuša nasmehljati, trudno). S poroko? Naj bo, kar hoče. Kdo bo zdaj mislil na poroko? Bolj bi trebalo na smrt.

Mica. Ne, Anica, tako bolna pa vendar nisi. A kaj boš v ljudskih hišah, glej, če nisi popolnoma zdrava?

Anica. Da sem le iz te hiše. In najsi sem zadnja dekla kjerkoli.

Mica (nevoljna). Saj pravim: sama užaljenost in mladostna trmoglavost te je.

Anica. Ne, babica. Saj bi se tudi možila le, da pridem iz te hiše. A zdaj, ko so mi lastni oče pokazali čez prag, grem lahko tudi tako.

Mica (vstane, ji zre naravnost v oči). Lehko? — Lehko? — Navzlic vsemu, kar se je zgodilo in se godi pri nas, ne vem, ali si ti ena tistih, ki gredo tako lahko iz domače hiše.

Anica (je tudi vstala; stoji s povešeno glavo, žalostna, vsa izgubljena). Lehko? — Lehko? — Res, zdaj sama ne vem več; vso ste me zmešali. (Se ozira po sobi; stopa proti stranski sobici, odpre duri, se zagleda v sobico.) Tamle je stala moja postelja, ko sem bila otrok... Teda; vsaj sem bila srečna... (Plašno, razburjeno.) In tam... tam, na tisti postelji, je umirala mama. (Se nasloni ob podboje duri, zakrije lica z rokami, bolno zaihti.)

Mica (pristopi, ji boža lice). Anica, dete, umiri se. In ostani doma. Veruj, očetu je že žal. Pa bóm jaz govorila z njimi.

Anica (razburjeno). Ne, ne! Zaduši me tukaj. (Se spet ozira; umirja se, a je zelo žalostna.) In vendar — vendar — hiša, kjer sem živela toliko let skupaj z mamico. — Ali stopim še kdaj v njo?

Mica. Ne zapuščaj je!

Anica. Ne morem, babica. (Čez hip spet razburjena skrivnostno.) Povedala sem vam brž nekda, kako mi pride časih ponoči: da bi vstala, šla v očetovo sobo in jih zadavila, ubila jih s sekiro.

Mica (se prijema za glavo, kakor da ne mara slišati). Strašno. A to so le take grde skušnjave.

Anica. Zdaj vem: če še ostanem, storim to.

Mica. Ne govori tako, ti nesrečni otrok!

Anica. Res, nesrečen otrok. Pa ne morem pomagati. Čutim; pre; ali slej bi storila tako; morala bi storiti, ker jih z vsakim dnem huje sovražim.

Mica (si maši ušesa). Ne govori, ne govori! Ne morem te poslušati.

Anica. Zakaj vsako noč vidim mater vso v krvi. Vsako noč sanjam samo o tem. In zdaj še nov greh, nov zločin... Ne, ne — moram, moram iti! (Stopi naglo od duri sobice, gre proti izhodu. Sredi sobe naenkrat pretresljivo krične, izpusti sveženj, stopi dva koraka nazaj,

strmi z grozo v tla. Krične.) Kri! — Kri! — Vsa tla okrvavljena!

Mica (naglo pristopi). Ali Anica, kaj si vendar domišljuješ? Saj nič ni.

Anica. V mamino kri sem stopila, mamici na srce.

Mica. To se ti le zdi.

Anica. Jezus, Jezus! (Poklekne, si ogleduje čevlje.)

Šesti prizor.

Tončka (naglo odpre duri). Za božjo voljo, kaj pa je spet?

Anica (kakor brez moči). Čevlje, čevlje mi sezujte!

Tončka (prestrašena). Zakaj pa? Kaj pa je?

Anica. Vsi krvavi so. Z mamino krvjo okrvavljeni. — Doli — proč — proč z njimi! (Si z mrzlično naglico, poltito ihtje, odpenja trakove.)

Tončka (poklekne ob njej in ji pomaža).

Mica (je namočila v vrču na oknu robec, ji drgne čelo in sence). Da — da — sezujemo ti jih. — A glej, bosa v takem vremenu nikamor ne moreš. Lepo doma boš ostala.

Tončka. Kam pa bi hodila ob taki povodnji! In vsa bleda si — najbrž spet vso noč nisi spala.

Anica (joka). Mama! Mama!

Mica in **Tončka** (sta ji sezuli čevlje, jo primeta pod pazduho in jo vedeta proti durim).

Mica. Tončka te povede v sobico — jaz s svojim protinom skoro po stopnicah več ne morem. Prespiš in odpočiješ se, pa bo vse dobro. (Ji spremi v vežo. Duri ostanejo odprte. Zakliče za njo.) Za verne duše pomoli, Anica, da boš bolj pokojno počivala! (Pride polagoma, ob steno se opiraje, nazaj v sobo. Gre počasi, z drsajočimi koraki k peči, sede na klop. Strmi po sobi, pokimava z glavo.) Kako žalostno je pri nas, kako strašno! (Si zakrije lice, pridušeno, bolešno zaplaka.)

Sedmi prizor.

Hrast, Tone, Lojze (pridejo molče, mrki, s trdimi koraki drug za drugim v sobo. Otresajo vodo s klobukov in z obleke. Obesijo klobuke na kline za durmi. Sedejo molče, mračni za mizo).

Tončka (prinese v skledi, ki je poprej rezala v njo kruh, juho. Postavi tiho na mizo, naglo odide).

Hrast (ki je ves čas mračno zrl na mizo, kjer vidi pogrnjeno le za tri, se ozre po sobi. Osorno). Kje pa je fant, da bi naprej molil?

Mica (ki si je, ko so moški prihajali, hitro obrisala solze iz oči). Od doma sem ga poslala. Nič dobrega ne vidi in ne sliši doma.

Hrast (jo ošvrkne s strupenim pogledom). In deklina, Ana? Ali spet ni vstala?

Mica. Kako bi! Saj ji je le slabše. Po zdravnika bi trebalo poslati.

Hrast (trdo). V takem vremenu! Saj še ne gre ne.

Mica. Pa pusti, da bo prepozno.

Hrast. Še ni tako hudo; jezik ima še dober. (Pogleda Lojzeta; z nekdanjo ostrostjo in mogočnostjo.) Pa molí ti, fant!

Lojze (uperno). Zakaj pa ravno jaz?

Hrast (vzroji). Najmanjši moli naprej, najslabotnejši. Od pamtiveka je bila takšna navada pri nas. Pa si pozabil?

Lojze (se srdito, strupeno zasmeji). Ha-ha — najmanjši — najslabotnejši — najzadnji v hiši! In to sem jaz — kaj? Gromska strela — jaz — jaz! O, vsi hudiči! (Srdito meri očeta; si seže v lase, kakor da mu postaja zelo vroče.)

Hrast (strmi dolgo časa v Lojzeta, kakor ne bi mogel verjeti, da se mu res ustavlja. Potem se ozre v Toneta, ki je strmel do zdaj nepregibno, nekako ves mrtev v mizo, a pogleda zdaj očetu naravnost v oči. Nekaj trenutkov se merita z očmi, pa oče skloni glavo, kakor premağan po pogledu sinovem. Se počasi, glasno pokriža). V imenu Očeta in Sina in sv. Duha. Amen. (Vsi se križajo za njim, a ga gledajo začudeni, in se križajo zato nekako mehanično. Hrast moli počasi, glasno; počasi, izpočetka z nekoliko nesigurnim, drhtečim glasom, polagoma mirneje in mirneje.) Oče naš, ki si v nebesih — posvečeno bodi tvoje ime — pridi k nam tvoje kraljestvo — zgodi se tvoja volja, kakor v nebesih tako na zemlji —

Tone in **Lojze** (mrmraje), **Mica** (glasno, a počasi, da vedno nekoliko zaostaja). Daj nam danes naš vsakdanji kruh — in odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom — in nas ne vpelji v skušnjavo — temveč reši nas hudega. Amen.

Hrast. Češčena Marija — milosti polna, Gospod je s teboj — blažena si med ženami — in blažen je sad tvojega telesa, Jezus.

Tone in **Lojze** (mrmraje), **Mica** (glasno, počasi). Sveta Marija, Mati božja, prosí za nas grešnike zdaj in ob naši smrtni uri. Amen.

Hrast (topleje in topleje, z nekakim nenadnim navdušenjem). Čast bodi Očetu in Sinu in sv. Duhu —

Tone in **Lojze** (mrmraje), **Mica** (glasno, počasi) — kakor je bilo v začetku, tako zdaj in vselej in na vekomaj. Amen.

Hrast. Blagosloví, o Gospod, nas in te svoje darove, ki smo jih po tvoji milosti sprejeli.

Mica. Amen.

Hrast (se počasi in razločno pokriža). V imenu Očeta in Sina in sv. Duha. Amen.

Mica (se križa glasno za njim), **Tone** in **Lojze** (tiho). — Vsi trije sedejo; jedo molče; ne pogledajo drug drugega).

Tončka (prinese Mici žlico in juho v manjši skledici).

Mica (je na klopi za pečjo).

Osmí prizor.

Tine (plane prestrašen v sobo; ves moker; suktno je slekel in jo nosi na rami, a mu je toliko zdrknila z rame, da jo vleče za seboj. Ne zapre od naglice duri). Jezus, pomagajte, pomagajte!

Moški (nehajo jesti; upro vsi poglede v fanta; molče).

Tončka (se prikaže v veži, nesoča skledo zabeljenega fižola).

Mica. Kaj pa je?

Tine. Mrtva je.

Mica. Kdo pa?

Tine. Tilika. Ob potoku spodaj.

Hrast (plane pokoncu, držeč žlico v roki. Za njim) **Lojze** in **Tone**.

Tončki (ki je pravkar vstopila v sobo, pade skleda iz rok in se razdrobi na kosce. Fižol se kotali po tleh).

Mici (pade žlica žvenketaje na tla).

Tine (drhti kakor v mrzlici, stopi k peči, se zgrudi na klop). Jezus, kako sem se prestrašil in kako sem bežal.

Lojze (pomeri očeta z divjim pogledom). Na vas pridi njena kri, morilec! (Trešči žlico na mizo baš pred očeta, gre naglo, s sklonjeno glavo proti durim, vzame klobuk, odhaja brez slovesa. Ne zapre duri za seboj.)

Tone (se je oprijel mize, strmi nem in pobledel v skledo na mizi).

Hrast (se ozre na razpelo v kotu, se začne tresti. Trepeta bolj in bolj. Žlica mu pade iz roke, zažvenketa ob tla).

Mica. Sodni dan! — O moj ljubi Jezus, ti se nas usmili! (Bolestno zajoka.)

Hrast (se ves uničen sesede na stol. Zleze povsem v dve gubé. Zakrije si oči z rokami; vse telo se mu trese od silnega joka).

Zavesa počasi pada.

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

TRETJI DEL: RAJ.

Spev II.

»Vkolikor moja Div. Commedia« — je pisal Dante svojemu prijatelju in zaščitniku Cangrande v Veroni — »zasleduje praktičen smoter, namreč ta, da bi ljudem pomagala iz bede življenja in jih privedla v blaženost, sodi bistveno v moralno filozofijo; vendar pa je na nekaterih mestih spekulativna filozofija, tam, kjer razmotriva dela božja in prirodno.« Tako mesto — razlaga reda v vesoljstvu in o vzrokih vsega gibanja — je 42 vrstic dolgi govor Beatricine v I. spevu Raja (vv. 100—141); in zopet neko drugo vprašanje iz prirodne vede — o peгах na mesecu — nam bo razložila Beatrice v II. spevu, samo da bo ta razlaga še daljša, dolga 88 verzov (vv. 61—148). Kaj čuda torej, če je pesnik med te dve razlagi uvrstil energičen opomin tistim čitateljem, ki so doslej v čolničkih — t. j. s svojim pičlim znanjem — sledili njegovim ladjam, naj se zdaj vrnejo, t. j. naj ne čitajo dalje; pač pa vabi za seboj tiste maloštevilne, ki so izza mlada vajeni globokega in težkega študija. Zatrjuje jim, da bodo videli večja čuda nego spremljevalci Jazonovi v čudoviti Kolhidi, kamor so bili šli iskat zlato runo. Vv. 1—18.

Nato nadaljuje, kakó sta z Beatrico — z brzino pšice — priplula do prvega planeta, *Meseca*, in stopila vanj, kakor solnčni žarek stopi v vodo, ne da bi jo razklal, in kako je bilo vse prosojno v Mesecu, kakor v demantu. In komaj je na tem prvem cilju, že se spomni velikih resnic vere. Če sem bil s telesom — pravi — v Mesecu, potem sta bili dve tvarini v istem prostoru in je bila to taka skrivnost, kakor je bila oseba Kristova, ki je združevala v sebi božjo in človeško naravo. Pa tu na zemlji tega ne pojмимо; pač pa bomo razumeli tam v blaženosti, kjer bomo vse to spoznavali z lahkoto kakor zdaj aksiome, t. j. prve resnice. Vv. 19—45.

Drugo, kar pesnika zdaj silno zanima, so pege na Mesecu. Ali je res to Kajn, kakor ljudje govore? On meni, da je vzrok pegam neenaka gostota tvarine. Vv. 46—60. In zdaj se prične dolga razlaga Beatricina, odkod to, da so nekatere zvezde bolj, druge manj svetle in torej tudi Mesec na nekaterih mestih bolj, na drugih manj svetel. (Mi seveda vemo, da so tiste pege posušena žrela ognjenikov. Ampak takrat, ko niso imeli daljnogledov?) Iz neenake gostote je pege razlagal slavni arabski filozof Averroës po Aristotelu; Beatrice pobija to naziranje z razlogi slavnega krščanskega modroslovca Alberta Velikega, ki je bil učitelj sv. Tomažu Akvinskemu. V tem-le je jedro razlage: Če gledaš na zvezdnato nebo, vidiš, da so zvezde različnosvetle; pa tudi to je gotovo, da so njih vplivi različni, raznovrstni. Torej morajo